

Ataungo elikadura sistemaren
zirkulartasunaren azterketa

ATAUNGO UDALA

bizi
ola

udalsarea 2030

udalerri jasangarrien euskal sarea
red vasca de municipios sostenibles

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

Ekonomia-aren Garapen,
Jasangarritasun
Eta Ingurumen Sarea
DEPARTAMENTO DE DESARROLLO
ECONÓMICO, SOSTENIBILIDAD
Y MEDIO AMBIENTE

AURKIBIDEA

0. LABURPEN EXEKUTIBOA	3
1. SARRERA	4
2. TESTUINGURUA	7
2.1. Tokiko elikadura sistemak, zirkularitatea eta tokiko politiken garrantzia	7
2.2. Elikadura sistema zirkularra	14
2.3. Ataun	16
3. METODOLOGIA	21
4. DIAGNOSTIKOA	23
4.1. Herriko ekoizpenaren zirkularitatearen azterketa.	23
Ekoizpenak	23
Intsumoak	26
Salmenta	28
Azpiproduktuen eta hondakinen kudeaketa	29
Ximaurrak eta mindak	29
Belar-bolen plastikoa	31
Artilea	32
Hildako azienda	34
Elikagai azpiproduktuak	37
Giza baliabideak	39
Emakumeen presentzia	39
Erreleboa	40
Formakuntza beharrak	42
Azpiegiturak	43
4.2. Herriko elikadura kontsumo ohituren azterketa	47
Kontsumitzailearen begiradatik	47
Herri baratzak, tokiko elikadura sistema indartzeko tresna	49
Herriko Merkataritza eta HORECA kanalak zer dio?	51
Frakzio organikoa Ataunen	54
5. ONDORIOAK	56
6. EKINTZA PLANA	58
7. SENTSIBILIZAZIO ETA HEDAPEN JARDUERAK	63
Sentsibilizazio jarduera eskolan	63
Ekoizleekin lansaioa	64
Herritarrekin partehartze saioa	66
8. BIBLIOGRAFIA	68
9. ERANSKINAK	72

0. LABURPEN EXEKUTIBOA

Txosten honek Ataungo elikadura sistemaren zirkulartasunaren azterketa egiten du, tokiko ekoizpen eta kontsumo jasangarriago baten aldeko bidea zehazteko. Azterketaren helburua da baliabide naturalen erabilera eraginkorra sustatzea, hondakinen sorrera murriztea eta tokiko ekonomia indartzea, elikadura kateko katebegien arteko loturak sendotuz.

Azken hamarkadetan, elikadura eredua industrializatu eta globalizatu da, eta horrek ondorio nabarmenak ekarri ditu: osasun arazoak, ingurumen-inpaktuak eta gizarte-desorekak. Testuinguru honetan, Europako "Baserritik Mahaira" Estrategiak, Milango Elikadura Politiken Hitzarmenak eta Euskadiko zein Gipuzkoako Ekonomia Zirkularraren Estrategiek tokiko mailan trantsizio jasangarria bultzatzeko marko egokia eskaintzen dute.

Ikerketa Ekintza Partehartzailea (IEP) metodologia erabili da ekoizleen, merkataritza eta HORECA kanalaren eta herritarren ikuspegia uztartuz. Datuen bilketak eta elkarriketak erakutsi dute Ataunek oraindik lotura estua duela lehen sektorearekin: 268 ustiategi daude erroldatuta baserri-aktibitatearekin, eta hoietatik 10 ustiategitan aktibitate nagusia dute ekoizpena, guztira 15 lan-jardun osatzen direlarik. Herriko lehen sektorea nabarmen abeltzantzari lotua dago. Ekoizpenaren %29a salmenta zuzenean egiten da, baina oraindik kanpoko intsumoen eta merkatuaren menpekotasuna handia da.

Hondakinen kudeaketan, ustiategiaren neurriak eragiten du ximaurren problematika. Plastikoen kudeaketa egun eraginkorra bada ere, artilea hondakin moduan tratatzeak eta balio erantsirik ez emateak erronka handia suposatzen du. Tokiko kooperatibek eta marka bereizgarriek bide ematen dute kate laburrak sendotzeko. Kontsumitzailearen elikadura ohiturak osasuntsuak eta nahiko iraunkorrak direla badirudi ere, hipermerkatu kateak dira lehen aukera, eta kontzientziazio lana dago oraindik ere egiteko. Bide horretan, herriko merkataritza eta HORECA kanala bitarteko estrategiko izan daitezke tokiko produktuari ikusgarritasuna emateko.

Ataunek potentzial handia du elikadura sistema zirkularraren erreferente izateko, baina horretarako beharrezkoa da baliabideen berrerabilera, tokiko merkatuen sustapena, errelebo gaztea eta administrazioaren lidergoa indartzea. Zirkulartasunak, azken batean, ingurumenaren babesa, tokiko garapena eta komunitatearen ongizatea uztartzen lagunduko du.

1. SARRERA

Azken 50 urteetan elikatzeko moduak aldaketa sakonak izan ditu, industrializazioak, globalizazioak eta bizimoduaren erritmo bizkorrak bultzatuta. Ohitura gastronomikoak eraldatu dira, eta gaur egun ohikoa da urte osoan edozein produkturen eskuragarritasuna izatea, baita munduko edozein sukaldaritzako platerak ere. Aldi berean, elikagai ultraprozesatuak gero eta gehiago kontsumitzen dira, prestatzeko denbora laburra eta iraupen luzeko ezaugarriak dituztelako.

Elikadura-katean ere aldaketa handiak izan dira. Nekazaritza eta abeltzaintzan intentsifikazioa nagusitu da, monolaborantzek eta produktu kimikoen erabilera handiagoak ingurumenaren gaineko presioa handituz. Mekanizazioa eta teknologia berriak hedatu dira, eta ekoizpenaren goiko muturrean enpresa handien kontzentrazioa areagotu da. Elikagaiak gero eta prozesatuagoak dira, eta estandarizazio eta segurtasun protokolo zorrotzekin merkaturatzen dira. Banaketa-katea luzeagoa eta konplexuagoa bihurtu da, hotz-kateen eta garraio azkarren bidez mundu osoko produktuak ekartzen baitira. Supermerkatu-kate handiek merkatua kontrolatzen dute, eta azken urteotan e-commerce-ak eta azken miliako banaketak bultzada handia hartu dute.

Aldaketa horiek guztiak ondorio nabarmenak izan dituzte. Osasunari dagokionez, obesitatea, 2 motako diabetesa eta gaixotasun kardiobaskularrak ugaritu dira, elikagai hiperkaloriko eta ultraprozesatuen kontsumoaren ondorioz. Dietaren aniztasun txikiagoak eta zuntz faltak ere eragina izan dute, eta elikadura-desberdintasunak areagotu dira, kalitatezko elikagai freskoak ez baitaude beti guztion eskura. Ingurumenari dagokionez, abeltzaintza intentsiboak eta monolaborantzak berotegi-efektuko gasen isuriak eta biodibertsitatearen galera handitu dituzte. Uraren kontsumo altuak, lurzoruaren narriadura eta eutrofizazioa elikadura-eredu horren bestelako ondorioak dira. Gainera, ekoizpenetik kontsumora bitarteko katea luzatzeak elikagai-xahuketa ere handitu du.

Ekonomiaren eta gizartearen alorrean ere badaude ondorioak: ekoizleen marjinak gero eta txikiagoak dira, kate handien presioaren eraginez, eta eskala txikiko ekoizle askok zailtasunak dituzte lehiatzeko. Lan-baldintzak sarritan prekarioak dira. Bestalde, kultura gastronomiko tradizionala eta tokiko barietateak neurri batean galdu dira, mundu osoan antzeko produktu

eta zaporeak nagusitu direlako. Azkenik, elikadura-kate globalizatuak segurtasun arazo berriak sortzen ditu: shock globalen aurrean, hala nola pandemia edo krisi klimatikoetan, ahulgune nabarmenak agerian uzten ditu.

Horrela, azken bost hamarkadetako aldaketek eskuragarritasun handiagoa eta erosotasuna ekarri badituzte ere, osasun-arazoak, ingurumen-inpaktuak eta gizarte-desorekak areagotu dituzte. Elikatzeko moduak, ez dira soilik banakako ohitura, baizik eta osasunean, ekonomian eta planetaren etorkizunean eragin zuzena duten gizarte-eredu baten isla dira.

Egoera honetan, gero eta agerikoagoa da gaur egungo elikadura sistemek ingurumenari, ekonomiari eta gizarteari dakartzieten erronkei aurre egiteko beharra. Ekoizpen eta kontsumo eredu lineala –“ekoiztu, erabili eta bota”– jasanezina bihurtu da baliabideen agortze, klima-aldaketa eta elikadura burujabetzaren arriskuen testuinguruan. Horren aurrean, zirkulartasunaren ikuspegia aukera estrategikoa da tokiko komunitateentzat, baliabide naturalen erabilera eraginkorragoa, hondakinen murrizketa eta tokiko ekonomia sendoagoa sustatzeko.

Elikadura sistemaren lurraldetasunak elikagaiak ekoizti eta kontsumitzen diren lekuen arteko distantziari egiten dio erreferentzia. Lehengai zein intsumoen eta kontsumoaren arteko distantzia gerturatzeak elikagaien banaketaren karbono aztarna murrizten du, eta tokiko barietate eta arrazen kontserbazioan laguntzen du, tokiko paisaia tradizionala eta biodibertsitatea babestuz. Bestalde, gizarte onura ere badakar, merkaturatze kate laburrak sortzen baititu, landa eremu biziak sustatuz eta tokiko nekazaritza sistema tradizionalak eta elikadura ohiturak mantenduz.

Testuinguru horretan kokatzen da Ataungo elikadura sistemaren zirkularitatearen azterketa. Ataun, ingurune natural eta kultural aberatsa duen herria izanik, baso, larre eta nekazaritza tradizioetan oinarritutako paisaia eta bizimodua uztartzen ditu. Herriko ekoizle txikiek, kontsumo ohiturek eta tokiko sare ekonomikoek elkarrekin osatzen dute elikadura sistema berezi bat, eta horrek aukera ematen du tokiko erresilientzia eta iraunkortasuna indartzeko, betiere zirkulartasunaren printzipioetan oinarrituta.

Azterketa honek, beraz, honako helburu nagusiak ditu:

- Ataungo elikadura sistemaren egungo funtzionamendua ulertzea.
- Baliabideen zirkulazio maila eta hondakinen kudeaketa aztertzea.

- Aukerak eta erronkak identifikatzea etorkizun jasangarriago baterantz.

Horrela, ikerketa honek lagundu nahi du tokiko garapen iraunkorra bultzatzen, eta Ataun eredugarri bihurtzen beste komunitate batzuentzat ere.

2. TESTUINGURUA

2.1. Tokiko elikadura sistemak, zirkularitatea eta tokiko politiken garrantzia

Tokiko elikadura sistemek gero eta garrantzi handiagoa dute trantsizio ekologiko eta sozialaren erdigunean. FAOk azpimarratzen du elikadura sistemek tokian tokiko komunitateetan duten eragin positiboa: baliabide naturalak modu arduratsuan erabiltzen laguntzen dute, tokiko ekonomia indartzen dute eta herritarren osasuna eta ongizatea babesten dituzte.

Europako Batasunaren Baserritik Mahaira (Farm to Fork) Estrategia, Europako Itun Berdearen (European Green Deal) ardatz nagusietako bat da. Estrategia honek ere elikadura sistema osasuntsuago, bidezkoago eta jasangarriago baterantz aldatzea du helburu. Estrategiak elikadura kate osoa hartzen du kontuan, ekoizpenetik hasi eta kontsumora arte, eta jasangarritasuna ardatz nagusi bihurtzen du, ingurumenari, gizarteari eta osasunari begira.

Lehenik, nekazaritza eta elikagaien ekoizpena aldatzea proposatzen du, baliabide naturalen erabilera eraginkorragoa eginez eta ingurumen inpaktua murriztuz. Horretarako, pestiziden erabilera nabarmen gutxitzeko, ongari kimikoen menpekotasuna murrizteko eta antibiotikoen erabilera arduratsua sustatzeko helburu zehatzak ezartzen ditu. Aldi berean, ekoizpen ekologikoa bultzatzea du xede, 2030erako EBko lur azaleraren %25 nekazaritza ekologikoan aritzea lortu nahi baita.

Bigarrenik, banaketa eta merkaturatzean aldaketak proposatzen ditu, elikadura kate laburrak eta tokiko ekoizleen presentzia handiagoa sustatuz. Elikagaien trazabilitatea eta etiketa argiak ere azpimarratzen dira, herritarrek jaten dutena nondik datorren eta zein inpaktu duen jakin dezaten.

Kontsumoari dagokionez, estrategiak elikadura osasuntsua eta jasangarria sustatu nahi du, herritarrak fruta eta barazki gehiago kontsumitzera bultzatuz eta elikagai ultraprozesatuen kontsumoa gutxituz. Gainera, elikagaien xahuketa murriztea funtsezko helburua da: 2030erako, EBn elikagaien hondakinak erdira murriztea lortu nahi da.

Beste alde batetik, Baserritik Mahaira estrategiak nekazari, abeltzain eta arrantzaleen rola indartzea ere bilatzen du. Horrek esan nahi du haien lan-baldintzak hobetzea, sarrerak bidezkoagoak izatea eta belaunaldi gazteak sektorean sartzeko aukerak erraztea.

Azkenik, estrategia honek dimentsio global bat ere badu: EBk nazioartean merkataritza bidezkoa eta jasangarria sustatu nahi du, elikadura segurtasuna bermatuz eta ingurumenaren babesari lehentasuna emanez.

Laburbilduz, Baserritik Mahaira Estrategia elikadura kate osoa eraldatzeko bide-orri bat da. Bere helburu nagusiak hauek dira: elikagaiak modu jasangarrian ekoiztea, elikadura osasuntsua sustatzea, elikagaien xahuketa murriztea eta nekazari zein arrantzaleentzako baldintza bidezkoak bermatzea. Estrategia horren bidez, Europar Batasunak elikadura sistema erresilienteagoa, bidezkoagoa eta ingurumenarekiko errespetutsuagoa eraiki nahi du. Europar Batasunaren estrategia politiko zabala da beraz, politika eta legedi esparrua ezartzen dituen, helburu kuantitatibo jakinekin. Goitik behera eragiten duen tresna da hau.

Behetik gora eginez, tokiko politikek, aukera dute estrategia hori beren lurraldeko errealitateetara egokitze. Horretarako tresna da Milango Elikadura Politiken Hiri Hitzarmena (MUFPF). Hitzarmen hau hiri eta herrien arteko nazioarteko konpromisoa da, udal mailako administrazioak jartzen ditu erdigunean, eta tokiko mailan elikadura-politika eraginkorrak garatzeko konpromisoak ezartzen ditu. Sei ardatz estrategiko nagusi ditu, eta

bakoitzak lan-ildo zehatzak biltzen ditu elikadura-sistema osasuntsu, bidezko eta jasangarriak garatzeko.

Gobernantza ardatzak elikadura politika integratuak diseinatu eta ezartzea proposatzen du MUFPPak, tokiko eta eskualdeko bestelako politikekin koordinatuta. Hori herritarren partehartzearekin, eragile sozialen inplikazioarekin eta gardentasuna bermatuko duten mekanismoekin egin behar da. Gainera, jarraipena egiteko beharrezkoa da datuak bildu eta elikadura-sistemaren behatokiak sortzea.

Bigarren ardatza jasangarritasun sozio-ekonomikoa da. Horren bidez, tokiko ekoizpena eta merkaturatze-bide laburrak indartu nahi dira, hala nola azokak, kontsumo taldeak edo kooperatibak. Helburua da ekonomia zirkularra eta tokiko sare sendoak sustatzea, elikadura katean enplegua sortzea eta, aldi berean, elikagaien prezio bidezkoak eta irisgarritasuna bermatzea.

Hirugarren ardatzean, ekoizpen jasangarria sustatzen da. Honek barne hartzen du nekazaritza jasangarria eta agroekologia, baliabideen erabilera eraginkorra (ura, lurra eta energia), eta biodibertsitatea zein hiri-inguruko landa eremuak babestea. Horrez gain, herri baratzak eta landaredia berreskuratzeko ekimenak ere bultzatzen dira.

Laugarren ardatzak, elikagai hornidura eta banaketari dagokionez, hiriak eta landa-eremuak hobeto konektatzea proposatzen du, logistika eta garraioa hobetuz. Merkataritza eta banaketa zirkuitu laburrak lehenetsi behar dira, eta baita krisi egoeretan, hala nola pandemiatan edo hondamendietan, elikagai hornidura ziurtatzeko plan bereziak ere.

Bosgarren ardatzean, nutrizioa eta elikadura sustatzea da helburua. Horretarako, herritarren artean elikadura osasuntsu eta orekatuari buruzko heziketa eta kontzientziazioa bultzatzen da. Berezi garrantzitsua da eskola jantokietan eta instituzio publikoetan eredu jasangarriak

ezartzea, eta nutrizio gabeziei zein gehiegizko pisuari aurre egiteko programak garatzea. Aldi berean, tokiko elikadura-ohitura tradizional eta osasungarriak ere balioan jartzen dira.

Azkenik, seigarren ardatzak elikagaien xahuketaren murrizketa du helburu. Horrek esan nahi du kate osoan, ekoizpenetik kontsumora arte, galerak gutxitu behar direla. Horretarako, soberakinak berrerabiltzeko sareak, hala nola elikagai bankuak edo banaketa berria, garatu behar dira. Kontsumitzaileei ohitura arduratsuak irakastea ere funtsezkoa da, eta banaketa eraginkorragoa eta berrerabilera protokoloak ezartzea ezinbestekoa da.

Laburbilduz, MUFPP-k ikuspegi integrala proposatzen du: gobernantza sendoa, tokiko ekonomiaren indartzea, nekazaritza eta ekoizpen jasangarria, hornidura sare eraginkorrak, nutrizio osasungarria eta xahuketa murriztea uztartzen ditu, hiri eta herriak elikadura politika bidezko eta jasangarrien abiapuntu bihurtuz.

Hitzarmen hau, udalentzako eredu da Farm to Fork Estrategiak ezartzen dituen helburuak lurreratu eta tokiko politikak garatzeko.

Euskadin, Ekonomia Zirkularraren eta Bioekonomiaren Estrategia 2030 elikadura-sistemetan eragin handia duen esparru estrategikoa da, eta helburua da baliabide naturalen erabilera eraginkorra bultzatzea, hondakinak gutxitzea eta berriz ere balio erantsia sortzea hondakin edo azpiproduktuetatik. Estrategia honek elikadura kate osoa hartzen du kontuan, ekoizpenetik kontsumora, eta bioekonomiaren ikuspegitik berrikuntza eta garapen jasangarria sustatzen ditu.

Ekoizpen fasean eragin zuzena du, nekazaritza, abeltzaintza eta arrantza jardueretan jasangarritasuna indartuz. Horretarako, baliabide naturalak (ura, lurzorua, energia) modu eraginkorragoan erabiltzea eta inpaktu negatiboak murriztea bultzatzen da. Aldi berean, bioekonomiaren ikuspegitik, nekazaritzako eta industriako hondakinak baliabide berrietan (bioenergia, bioerregaiak, biomaterialak) bihurtzeko aukerak irekitzen dira.

Banaketa eta transformazioan, ekonomia zirkularrak elikadura-industriei material eta energia fluxuak ixteko logika eskaintzen die. Hau da, ekoizpen-prozesuetan sortzen diren hondakinak edo azpiproduktuak berrerabili edo balio erantsia duten produktu bihurtzeko daitezke. Adibidez, elikagai hondakinak pentsu edo ongarria sortzeko erabiltzea, edo industriako soberakinak bioekonomia proiektu berrietara bideratzea.

Kontsumoari dagokionez, estrategiak ohitura arduratsuagoak bultzatzen ditu: elikagaiak hobeto aprobetxatzea, xahuketa gutxitzea eta produktu jasangarriagoen aldeko hautuak

sustatzea. Horrek herritarren kontzientziazioa eskatzen du, baina baita administrazioek eta enpresek tresna berriak jartzea ere, hala nola elikagaien trazabilitatean hobekuntzak edo berrerabilpen sare eraginkorragoak.

Azkenik, estrategiak ikerketa, berrikuntza eta teknologia berrien garapena lehenesten du, bioekonomiaren sektorean aukera berriak sortzeko. Horrek eragin zuzena du elikadura-sistemetan, izan ere, produktu jasangarriagoak merkaturatzeko aukera handitzen du, eta tokiko zein eskualdeko ekonomia dibertsifikatzeko bideak irekitzen ditu.

Estrategia honek elikadura-sistemak zirkular eta erresiliente bihurtzea bilatzen du, ingurumenarekiko inpaktua murriztuz eta gizarteari zein ekonomiari aukera berriak eskainiz.

Gipuzkoako Ekonomia Zirkularraren Estrategiak tokiko ikuspegia gehitzen dio euskal esparruari. Euskadiko Ekonomia Zirkularraren eta Bioekonomiaren Estrategia 2030-ekin erabat lerrokatuta, elikadura-sistemetan eragin nabarmena izan nahi du, lurraldearen eraldaketa jasangarria gidatzeko tresna nagusietako bat baita. Estrategia honek helburu du ekonomia eredu linealetik (ekoiztu-erabili-bota) eredura zirkularrera igarotzea, baliabideak modu eraginkorrean erabiliz, hondakinak murriztuz eta berrerabilpena sustatuz. Elikadura-sistemak funtsezko sektore gisa hartzen dira kasu honetan ere, bai ingurumen-inpaktua bai gizarte eta osasun arloko ondorioak direla eta.

Garapen Jasangarrirako Helburuei dagokienean, tokiko elikadura-sistema iraunkorrak sustatzea oso modu argian lerrokatzen da Garapen Jasangarriko Helburuekin (GJH), izan ere, bertako ekoizpena eta kontsumoa bultzatzeak, baliabideak modu arduratsuan erabiltzeak eta komunitateak indartzeak eragin zuzena dute helburu askoren betetzean.

Lehenik, tokiko elikadura-sistemek 2. GJHarekin (Gosea desagerraraztea) egiten dute bat. Tokiko ekoizpena indartzeak elikagaien eskuragarritasuna bermatzen du, baita elikadura osasuntsuagoa eta kalitatezkoagoa ere. Horrez gain, merkaturatze-kate laburrak sustatzeak prezio bidezkoagoak ahalbidetzen ditu ekoizleentzat eta kontsumitzaileentzat.

Horrez gain, tokiko sistemek 3. GJHri (Osasuna eta ongizatea) laguntzen diote, herritarrei produktu fresko eta elikagarriagoak eskaintzen dizkietelako, dieta osasungarriagoak sustatuz eta gaixotasun kronikoen arriskua gutxituz.

8. GJHarekin (Lan duina eta hazkunde ekonomikoa) ere bat egiten dute, tokiko ekoizle txikiak, kooperatibak eta ekonomia soziala indartzen dituztelako, bertako enplegua sortuz eta landa-eremuen biziraupena bermatuz.

Era berean, 12. GJHarekin (Kontsumo eta ekoizpen arduratsua) zuzenean lerrokatzen dira, elikadura-kate laburrak bultzatzeak baliabideen erabilera eraginkorragoa eta hondakinen murrizketa dakarrelako. Xahuketaren prebentzioa eta berrerabilpena ere tokiko sistemetan errazago bideratzen da.

13. GJHarekin (Klima-aldaketaaren aurkako ekintza) ere lotura estua dute, garraio beharrak murrizteak karbono aztarna txikiagoa eragiten duelako. Gainera, tokiko nekazaritza jasangarriak berotegi-efektuko gasen isuriak gutxitzen ditu eta klima aldaketaren aurrean erresilientzia handiagoa eskaintzen du.

15. GJHarekin (Lurreko ekosistemak babestea) ere bat egiten dute, nekazaritza jasangarria eta agroekologia bultzatzeak lurzorua, biodibertsitatea eta ekosistema naturalak babesten dituelako.

Azkenik, tokiko elikadura-sistemak 17. GJHarekin (Aliantzak helburuak lortzeko) ere bat datoz, tokiko administrazio, ekoizle, kontsumitzaile eta erakundeen arteko lankidetzak sustatzen baitute, sare komunitario sendoak eraikiz.

Horrenbestez, FAOren gomendioak, Milango Hitzarmena eta Europako Baserritik Mahaira Estrategia, Euskadiko eta Gipuzkoako estrategia zirkularrekin uztartzean, politika publiko koherente eta indartsuak lor daitezke. Gainera, Garapen Jasangarrirako Helburuak betetzeko tresnak sortzeko bidea ematen dute. Tokiko elikadura sistemak ez dira soilik ekonomia edo ingurumenaren ikuspegitik estrategikoak: gizarte bidezkoago, osasuntsuago eta erresilienteago baten giltza ere badira.

Eta hemen agertzen da udal mailako eraginaren garrantzia. Izan ere, udalak dira herritarrengandik gertuen dauden erakundeak: beraiek erabakitzen dute zein produktu erosten diren jantoki publikoetan, zein espazio eskaintzen den tokiko ekoizleentzat, nola antolatzen diren merkatu eta azokak, edo zein neurri hezitzaile eskaintzen zaizkien ikastetxei eta familiei. Udalek badute aukera eta ardura elikadura sistema jasangarriak bultzatzeko, eta beren jardunetik herritarren ohiturak eta balioak eraldatzeko. Horregatik, tokiko elikadura sistemak eta ekonomia zirkularraren printzipioak benetan errotuko badira gure gizartean, udal politikak izango dira eraldaketa horren lehen lerroa.

2.2. Elikadura sistema zirkularra

Elikadura sistemak funtsezko eginkizuna betetzen du gizartearen eguneroko bizitzan, biziraupena eta ongizatea bermatuz. Hala ere, gaur egun nagusitzen den eredua nagusiki lineala da, hau da, ekoizpenetik kontsumora eta azkenean hondakinetara doan fluxua osatzen du, baliabideen gehiegizko ustiapena eta hondakinen pilaketa eraginez (FAO, 2019). Ereduek ingurumen-inpaktu larriak sortzen ditu, hala nola lurzorua, uraren kutsadura eta berotegi-efektuko gasen emisioak. Horregatik, gero eta beharrezkoagoa da ekonomia zirkularraren ikuspegia aplikatzea elikadura sisteman, baliabideen erabilera eraginkorrago bermatuz eta hondakinak berriro baliabide gisa txertatuz (Geissdoerfer et al., 2017).

Elikadura sistema batean hainbat eragilek parte hartzen dute eta guztien arteko harreman sareak osatzen du benetako sistema. Lehen mailan daude ekoizleak, hau da, nekazariak, abeltzainak eta arrantzaleak, elikagaiak ekoizten dituztenak. Ondoren, eraldatzaileak aurkitzen dira, industriak, kooperatibak edo artisau-ekoizleak izan daitezkeenak, eta hauek lehen sektoreko produktuei balioa gehitzen diete. Banatzaileak eraldatutako edo freskoak diren produktuak merkatura eramaten dituzte, eta kontsumitzaileak, azken erabiltzaile gisa, sistema osoaren funtzionamendua baldintzatzen dute (Ericksen, 2008). Horiez gain, hondakin kudeatzaileak, instituzioek, ikerketa eta berrikuntza zentroek eta gizarte eragileak ere eragina dute sistemaren dinamikan. Hondakin kudeatzaileak soberakinak eta hondakinak berrerabiltzeko aukerak eskaintzen dituzte, instituzioek politika publiko eta araudien bidez sistema orientatzen dute, ikerketa eta berrikuntzak berrikuntza teknologikoa eta ezagutza sortzen dute, eta gizarte eragileak kontsumo-ereduak baldintzatzen dituzte elikadura burujabetzaren edo kontsumo arduratsuaren bidez (IPES-Food, 2016).

Sistema honek hainbat sarrera behar ditu funtzionatzeko. Lehenik eta behin, lehengai naturalak sartzen dira, hala nola lurzorua, ura, haziak, abereak eta arrainak. Hauek dira elikadura-katearen oinarria. Horrez gain, beharrezkoak dira energia eta input teknikoak, esaterako erregai fosilak, elektrizitatea, ongarrienak, fitosanitarioak eta makineria. Lan-indarra ere ezinbesteko sarrera da, kate osoan ekoizpenetik banaketara arteko lanak egiten dituzten pertsonak baitira. Azkenik, informazioa eta ezagutza dira beste baliabide garrantzitsu batzuk, ikerketaren, prestakuntzaren eta digitalizazioaren bidez sistemaren eraginkortasuna eta berrikuntza ahalbidetzen dituztenak (Rockström et al., 2020).

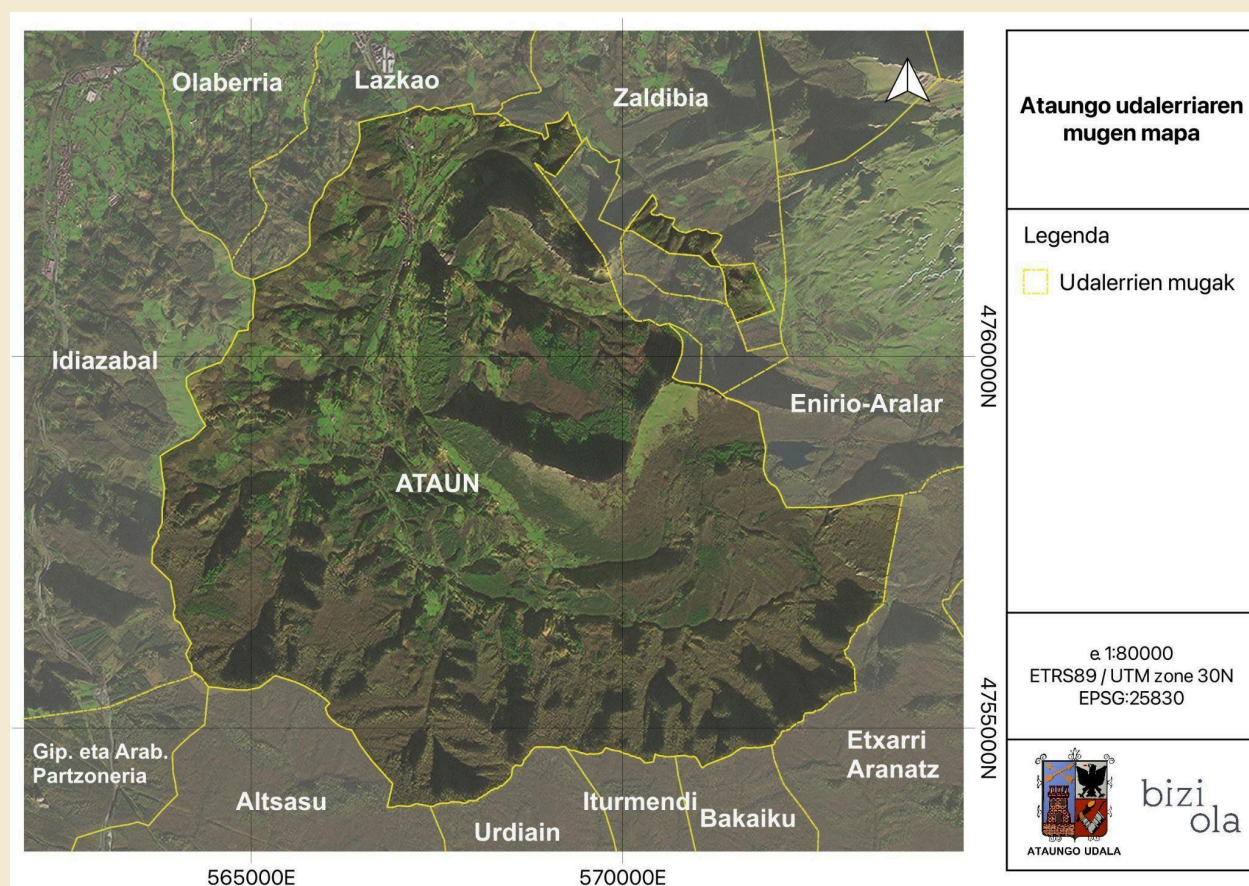
Bestalde, elikadura sistemak hainbat irteera sortzen ditu. Garrantzitsuena elikagaiak dira, bai freskoak bai eraldatuak, gizartearentzat balio nagusia dutenak. Baina elikagaiez gain, bigarren mailako produktuak ere sortzen dira, hala nola animalientzako pentsuak edo bioerregaiak, eta horiek merkatu berriak ireki ditzakete. Aldi berean, hondakin organikoak sortzen dira, adibidez janari soberakinak edo usteldutako elikagaiak, zeinak konpost edo digestio anaerobikoaren bidez aprobetxatu daitezkeen. Hondakin ez-organikoak ere agertzen dira, plastikoak eta ontziak kasu, eta horiek birziklatzeko edo berrerabiltzeko estrategiak behar dituzte. Horrez gain, sistemak ingurumenari eragiten dioten isurketak ere sortzen ditu, hala nola CO₂, metanoa edo kutsatutako ura. Irteeren artean balio sozialak ere aipatu behar dira, hala nola lanpostuak sortzea, komunitatearen kohesioa eta, batzuetan, desberdintasunak edo prekarietatea (EEA, 2020).

Ekonomia zirkularrak irteera horiek berriz sarreratan txertatzea proposatzen du, fluxuak ixteko eta baliabideen erabilera eraginkorragoa egiteko. Hondakin organikoak konpost bihurtuta lurzorura itzultzea ahalbidetzen du elikadura zikloa ixtea. Elikagai soberakinak berrerabili daitezke jaki berrien sukaldatzean, gizarte proiektuetan, edo animalientzako elikagai moduan. Ura eta energia berrerabil daitezke teknologia berrien bidez, eta ontziak birziklatu edo berrerabili daitezke plastikoaren erabilera murriztuz. Politika publikoek eta gizartearen kontzientziazioak ezinbesteko papera dute horrelako praktikak bultzatzeko eta merkatuan alternatiba jasagarriak lehenesteko (Ellen MacArthur Foundation, 2019).

Azken batean, elikadura sistema linealetik zirkular batera igarotzea ez da soilik ingurumen-beharrizana, baizik eta gizarte eta ekonomiaren etorkizunerako estrategia giltzarria. Zirkulartasunak ingurumen onurak ekar ditzake, hala nola baliabideen kontserbazioa eta isurketen murrizketa. Aldi berean, onura ekonomikoak sor ditzake, kostuen aurrezpena, berrikuntza eta tokiko ekonomien indartzea ahalbidetuz. Gizarte mailan, elikadura osasuntsuagoa, lanpostu gehiago eta komunitate kohesionatuagoak lor daitezke. Horregatik, elikadura sistema zirkularra etorkizun iraunkorraren funtsezko zutabe gisa aurkezten da, gizartearen, ekonomiaren eta ingurumenaren arteko oreka berria bilatzeko tresna gisa (Kirchherr et al., 2017).

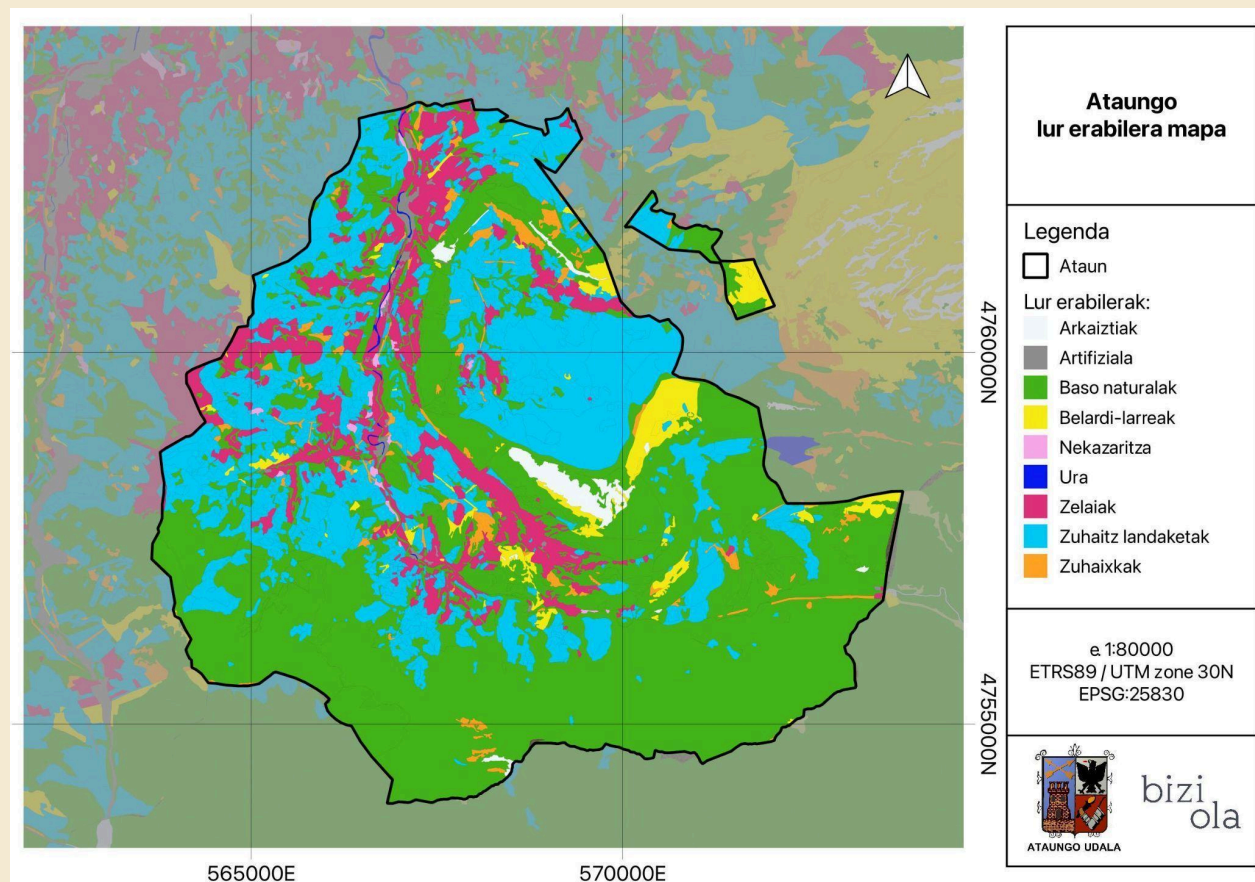
2.3. Ataun

Ataun Gipuzkoako hego-ekialdean dago, Nafarroarekin muga eginez, eta lurralde zabal eta menditsua da, 5890 Ha-ko azalerarekin. Herria Aralar mendilerroaren ipar magalean zabaltzen da, eta horregatik paisaia malkartsu eta menditsuak nagusitzen dira. Ataungo udalerriaren hiru laurdenak (4.500 ha inguru) Aralar Kontserbazio Bereziko Eremuan (KBE) daude, Aralar Parke Naturalaren baitan.

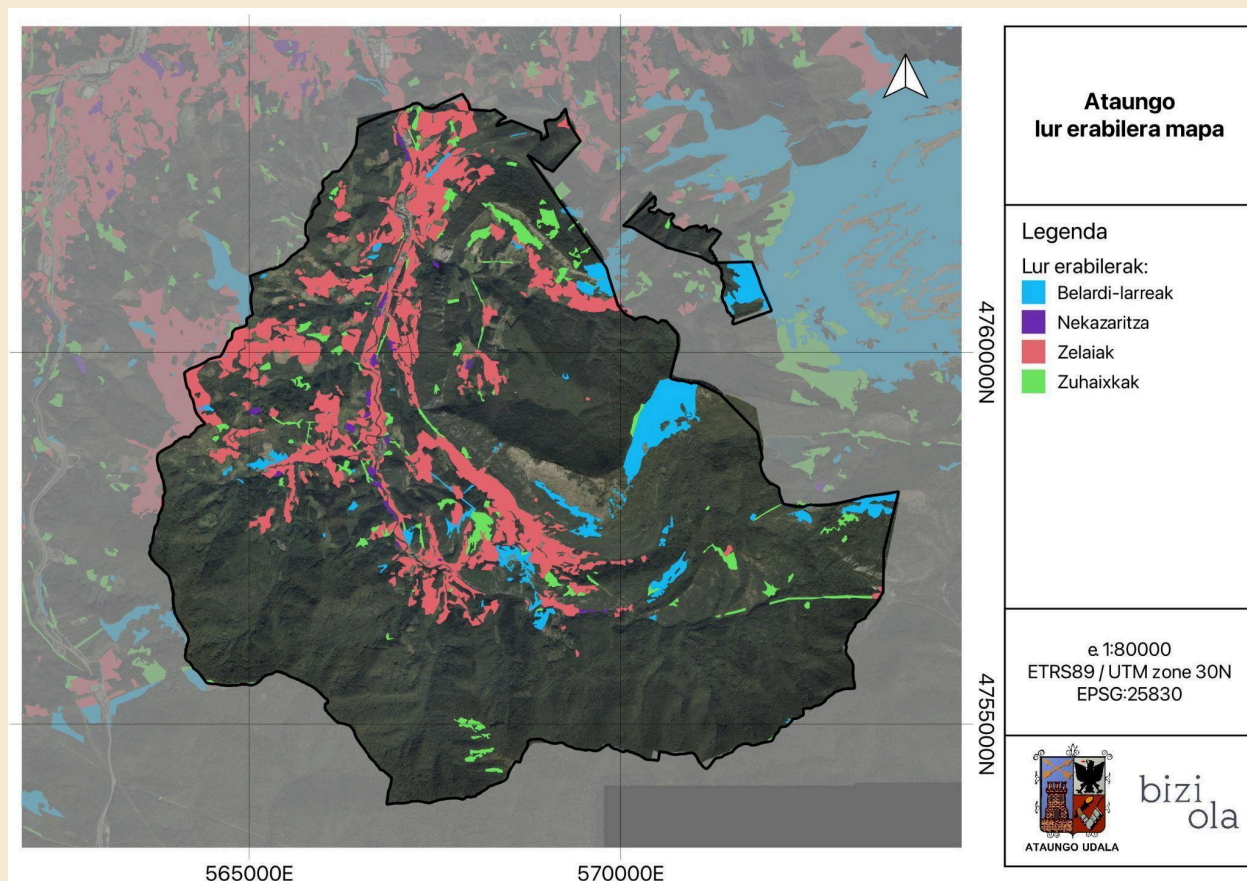

Klima atlantikoa da, urte osoan euri ugari egiten du, eta horrek baso oparoak sortu ditu: nagusiki pagadiak hedatzen dira mendietan, eta larre zabalak ikus daitezke goialdeetan, artzantzarako egokiak. Herriak, bere hedaduragatik, auzoetan banatzen du bizitza: San Gregorio, San Martin eta Aia dira auzo nagusiak, eta horien luzapen moduan auzune eta zeharrak hedatzen dira, baserriz josiriko paisaia diseminatua osatuz, mendien maldetan edo haranaren alde bietan kokatuta.

Ataungo landa eremua zabal eta askotarikoa da, mendien eta haranen arteko orekan garatzen den paisaia bizia. Ibarrean, Agauntza erreken inguruko lur emankorrak nekazaritzan erabiltzen dira batez ere: bertan baratzeak eta belardiak aurkitzen dira, abeltzaintzari lotuta dauden larreak nagusituz. Belardi horiek funtsezkoak dira azienda elikatzeko, batez ere ardiak, behiekin batera herriko ekonomia tradizionalaren oinarri izan direnak. Baserriak sakabanatuta ageri dira, bakoitzak bere lursaila eta belardiak inguruan dituela, eta horrek paisaia mosaiko baten antza ematen dio.

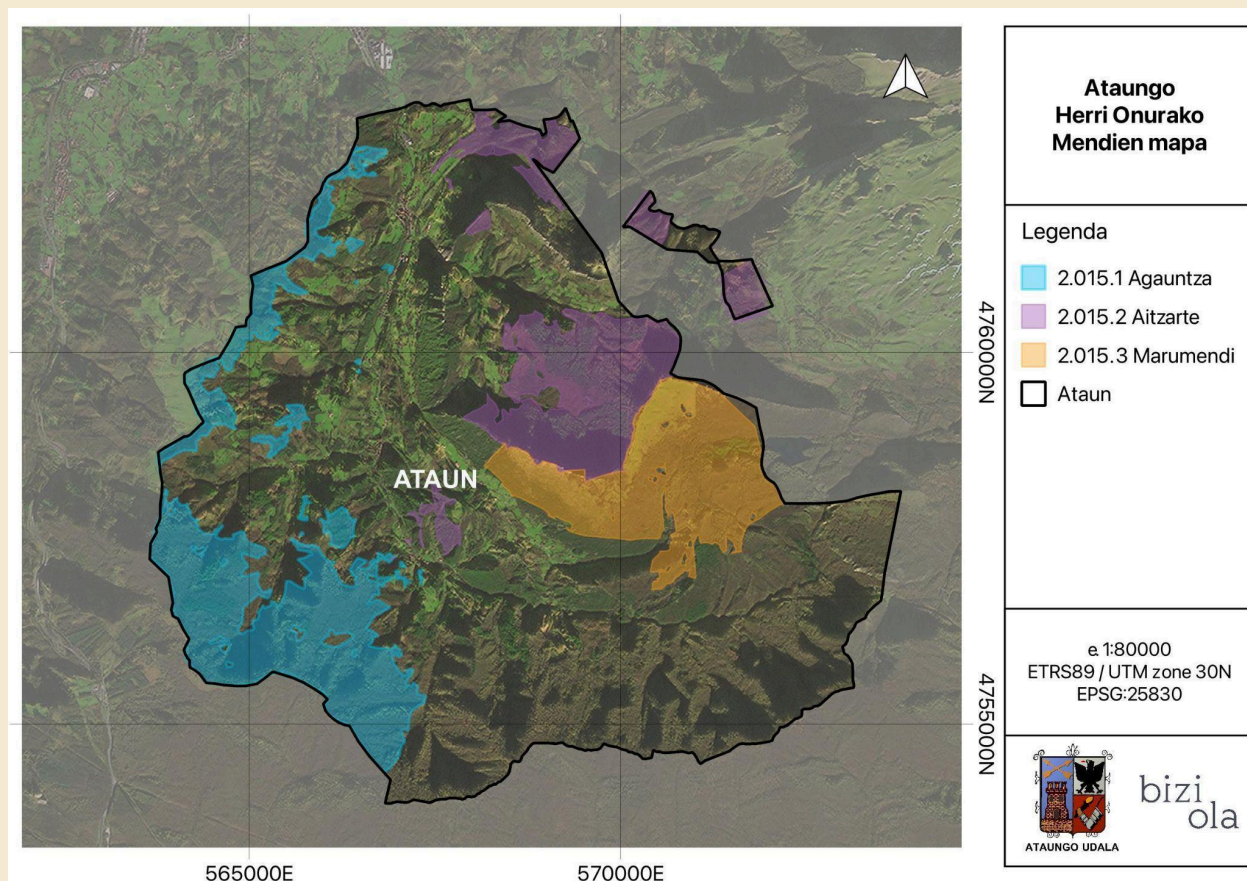
Nekazaritza eta abeltzaintzara bideraturiko lurak, baso eta zuhaitz landaketen atzetik, nagusitasunik handiena dutenak dira (Ataungo lurren %16). Hauen artean belardiak gailentzen dira nabarmen (eremu hauen %67 hartuz). Ezaugarri ezberdinak dituzten ekosistema hauen banaketa ondoko irudian ikus daiteke.

Orokorrean ekosistema hauen egoera ona bada ere, malda handiko eremu batzuetan abereen presentziak (batez ere handiak badira: behiak edo behorrak) higadura arazoak sortzen ditu. Kasu gutxi batzuetan, simaur bidezko gehiegizko ongarritzeek landaredia erre eta ekosistemen egituraren desorekak ere eragiten ditu.

Mendi aldeetan, berriz, baso eta landaketak dira nagusi. Aralarko magaletan pagadi zabalak hedatzen ziren eta dira, inguruko mendietako landarediaren ezaugarri nagusi bihurtuta. Beheko aldeak, berriz, harizti eta gaztainadien eremu potentzial, antzina jendearen eguneroko bizimoduan oso garrantzitsuak izan ziren: egurra, fruitua eta bestelako baliabideak eskainiz. Azken hamarkadetan, pinu landaketak nagusitu dira paisaian, erabilera ekonomikoari begira. Aipatzekoa da ere herrian artadi kantauriarrak duen presentzia, karstari loturiko eremu malkartsuenetan, domoaren goi-labarrak inguratuz nagusiki.

Horrenbestez, Ataungo landa eremua nekazaritzaren eta abeltzaintzaren erabilerak eta basoen aberastasunak uztartzen dituzte. Hori dela eta, herriak izaera berezia gordetzen du: naturarekiko harreman estua, baserriaren inguruan antolatutako bizimodua eta paisaia mosaiko baten gisa antolatutako lurraldea.

Ataungo lur publikoak onura publikoko hiru menditan banatzen dira, goiko irudian ikus daitekeen bezala:

- Agauntza (2.015.1) - 729 hektarea
- Aitzarte (2.015.2) - 554 hektarea
- Marumendi (2.015.3) - 480 hektarea

Herri onurako mendi (HOM) hauen gehiengoa zuhaiztiak dira: %50 basoek osatzen dute eta %38 zuhaitz landaketak dira. Gainontzeko %12ak barneratzen ditu larre, belardi, sastrakadi zein gune artifizialak.

Herriko abeltzainek Herri onurako mendietara sarbidea tramitatu ohi dute urtero. Marumendi HOMaren kasuan, larratze ordenantza bat onartu zen 2014an, eta honek arautzen du tramite hau. 2024ko datuen arabera, 5 ustiatetik izan dute Agauntzako sailtara sarbidea; 6 ustiatetik Aitzarteko sailtara sarbidea; eta 13k Marumendiko sailetarakoa.

Ataunen, jarduera sozioekonomikoak ingurune naturalarekin lotura estua du, herriak izaera menditsua eta landatarra mantentzen baitu. Historikoki, ekonomia nekazaritzan eta abeltzaintzan oinarritu da; baserriek belardi eta larreen ustiapenari esker mantendu dute

bizimodua, batez ere behiak eta ardiak haziz. Ardi latxak eta gazta ekoizpena, besteak beste, herriko ondare ekonomiko eta kulturalaren parte dira. Basoetako baliabideek ere garrantzi handia izan dute, bai egur erauzketan, bai baso-landaketen bidezko ustiapenean.

Azken hamarkadetan, ordea, jarduera ekonomikoa aldatu egin da. Nekazaritza eta abeltzaintza oraindik presente egon arren, herritar askok lan egiteko Goierriko industria-guneetara jotzen dute, batez ere Beasain, Ordizia eta Lazkao ingurura. Horrek esan nahi du Ataun, neurri handi batean, landa eremuko herri bizileku bihurtu dela, non bertako biztanleak inguruko herri handiagoetan egiten duten lan.

Bestalde, herriak ondare kultural eta natural aberatsari esker turismo jasangarriari lotutako jarduerak garatzen hasi dira. Aralarko parke naturalaren presentziak eta paisaia basotsuek mendizaletasuna, natura-ibilaldiak eta kultur turismoa bultzatzen dituzte, egungo turismoari loturiko zerbitzu eskaintzak mugatua izaten jarraitzen badu ere. Herriak gordetzen duen ahozko tradizioa eta mitologiaren balioa ere kontutan izan behar da, Joxe Miel Barandiaranen lanari esker ezagun egin dena, eta horrek kultur eskaintza osagarri bat sortzen du. Bestalde, herrian kultur eta kirol ekipamenduak ere badaude, tokiko bizitza soziala dinamizatzeko.

Herriko zerbitzuen arloko garapen maila, bere tamaina eta landa izaera kontuan hartuta, mugatua baina oinarritzkoa da, eta batez ere herritarren eguneroko beharrak asetzeko antolatuta dago. Udalerrian aurki daitezke lehen mailako zerbitzuak: elikagai-dendak, ostalaritza txikia (tabernak eta jatetxeak), osasun-zentroa eta hezkuntza-arloan haur eta gazteei zuzendutako ikastetxea (HH eta LHko eskaintzarekin). Hala ere, maila handiagoko zerbitzuak —ospitaleak, ikasketa aurreratuak edo merkataritza-eskaintza zabala— Goierriko inguruko herri handiagoetara jotzea eskatzen dute, hala nola Beasainera, Ordiziara edo Lazkaora.

3. METODOLOGIA

Azterketa hau aurrera eramateko ikerketa ekintza partehartzailearen (IEP) metodologia jarraitu da. Gaiaren inguruko egoera-diagnosia lantzeaz haratago, komunitateko kideekin elkarlanean egoera hobetzeko aukerak arakatzeko bidea eskaintzen du metodologia honek, ekintzara bideratua baitago.

Diagnosia lantzeko 3 foko zehaztu dira:

- Ekoizleak
- Herriko denda, taberna eta jatetxe zerbitzuak
- Herritar kontsumitzaileak

Talde hauetako bakoitzarekin, egoeraren diagnosia lantzeko baliabide desberdinak garatu dira. Lehen bi taldeekin elkarriketa gidoiak prestatu eta banakako elkarriketak burutu dira, eta herritarren kasuan, galdetegi bat landu da, herriko informazio-sarearen bidez partekatu dena (ikusi eranskinak).

Ekoizleen identifikaziorako, Gipuzkoako Foru Aldundiaren nekazal erregistroko datuak baliatu dira, 2024ko kanpainako nekazaritza ustialekuen informazioa zehatzago esateko. Ataungo udalerriko nekazal ekoizpenen argazki orokorra, zein ustiategi bakoitzeko banaketa aztertu dira. Begirada ekoizpen profesionalean jarri nahi izan denez, urteko 0,5 lan-unitatetan jarri da galbahea (u.t.u kop edo n° u.t.a gazteleraz), eta hauetatik, basogintzaren pisu nabarmena dutenak baztertu dira, elikaduraren zirkularitatea baitu helburu azterketak. Honela beraz, Ataunen 2024ko kanpainan zeuden 268 ustiategitatik, 18 ustiategi gonbidatu dira elkarriketara.

Elkarriketa hauetan, nekazal ekoizpenaren, komertzializazioaren zein giza-baliabideen inguruan galdetu da besteak beste. Sortzen diren elikagaien zirkularitateaz haratago, elikagaiak sortzen jarraitzeko testuingurua lantzea ere garrantzitsutzat jo da, egun lehen sektoreak bizi duen errelebo krisia kontutan izanik. Azterketa argigarria izan dadin, jasotako informazioa dagokion testuinguruarekin agertuko da, ekintza-proposamenen oinarria uler dadin.

Herritarren kontsumo ohiturak aztertzeko, elikadura kontsumo paneleko Gipuzkoako 2023ko datuak baliatu dira, herriko datuak probintziako testuinguruan kokatu eta alderaketa bat egin ahal izateko (MAPAMA, Ministerio de Pesca, Agricultura y Medio Ambiente).

Datu, elkarrizketa eta galdetegietatik jasotako testuingurua aztertu da ondoren, eta eraldaketarako ekintza-bateria bat proposatu. Ondorio eta ekintza-bateria hau aurkeztuz, testuingurua ulertu eta komunitatea sentsibilizatzeko saioak burutu dira. Saio hauetan, ekintza-plana osatuko duten lan-ildoen inguruko hausnarketa eta adostasun-maila herritarren partehartzearekin neurtzeko ariketa ere egin da.

4. DIAGNOSTIKOA

4.1. Herriko ekoizpenaren zirkularitatearen azterketa.

Ekoizpenak

Ataungo udalerriak baserriarekiko lotura nabarmena izan du betidanik, eta azken mendeko bilakaera sozioekonomikoaren ondorioa argia bada ere, lotura hau egungo ustiategi kopuruan islatzen da oraindik ere. Guztira 268 ustiategi zeuden altan emanda 2024ko Gipuzkoako Foru Aldundiaren nekazal erregistroko kanpainan, 5369,69 Ha nekazal ustiapenerako deklaratura. Denera, 6,87 Ha baratza, 1028,25 Ha bazka larre, 30,63 Ha frutarbola (sagarrondoak nagusiki), eta 4303,94 Ha basogintzara bideratuak.

Abelburu kopuruari dagokionean, 598 buruko behi-azienda, 3790 buruko ardi-azienda, 127 buruko ahuntz-azienda eta 299 buruko zaldi-azienda. Hauei hegazti, erle eta abarrak gehitu behar zaizkie, Gipuzkoako Foru Aldundiaren nekazal erregistroko kanpaina datuetan eskuratu ez direnak.

	Behi-azienda	Ardi-azienda	Ahuntz-azienda	Zaldi-azienda
Azterketara bideratuak	484	3244	16	161
Guztira	598	3790	127	299
%	% 81	% 86	% 13	% 54

Behi eta ardi-aziendak dira nagusi herrian, eta azienda larri unitate (azLU) baliokidetasun faktorea aplikatuta (50/2025 DEKRETUA, otsailaren 25ekoa, Euskal Autonomia Erkidegoko abeltzaintzako ustiategietako arau teknikoak, higieniko-sanitarioak eta ingurumenekoak ezartzen dituen oinarri hartuz), nahiko parekatuta daudela esan genezake, behi-zama

Abeltzantzako aktibitatea gailentzen da nabarmen herriko lehen sektorean. 4 ustiategiren kasuan, gizendegia dute azken helmuga txekor zein behorrek, tratulari bidez. Beste 3tan handizkako salmentara bideratzen dira txekor gizenduak (Harakai Urkaiko, Uvesco). Gazta

Prezioak jartzeko garaian, autonomia osoa dute salmenta-zuzena egiten duten ustategiek. Tratulari edo kooperatiba zein elkarteekin lan egiten duten kasuetan berriz, negoziatu behar izaten da, eta marra gorriak ezartzea tokatzen da. Negoziatzeko garaian, haragi zein esnearen kasuan, kalitatearen arabera kategoria desberdinak daude ezarrita. Haragiaren kasuan grasa kopuru eta motaren baitan zehazten da kategoria, eta esnearen kasuan berriz, esne-analisiek emandako emaitzen baitan. Ekoizpen kostuak berdinak dira ustategitik ateratzen den produktu guztian, eta lortutako sailkapenaren arabera irabaziak desberdinak.

● Ataun

○ Gazta, arrautzak, babarrunak, barazkiak, fruitu lehorrak, fruta, ezti, propolia, polena eta argizaria

○ Txekor gizenduak, gazta, ardi eta behi esnea, arkumeak

○ Gizendegietara bideratuak

Ekoizpenak, neurri desberdinetan bada ere, lurraldeari lotuak daude. Guztiek jabetzan dituzten lurrez harago, errentan hartuak ere badituzte. Errenta edo erabilera-ordaina desberdina da batetik bestera: dirutan, espezietan zein garbiketa-ordainetan. Herri-lurrak ere baliatzen dituzte (herriko 3 herri-onurako mendietan banatuz).

Erlezaintza proiektuaren kasuan, Araba eta Nafarroako mendi publikoak ere erabiltzen dira, alokairu baten truke. Aipatzekoa da, mendi publikoen erabilerarako arauetan desberdintasuna Araba eta Nafarroa zein Gipuzkoakoen artean. Guztietan, erlauntzako kuota bat ordaintzen da, Araba eta Nafarroako kasuan, gero polinizazio zerbitzuagatik itzuleran datorrena. Mendia erabiltzeko beharra erlezaintzaren kasuan, loraldi desberdinak lantzeaz harago, liztorrari aurre egiteko estrategia da nagusiki.

Intsumoak

Intsumoen jatorria:

Aziendaren elikadura beharrei erantzuteko, larre-bazka dute oinarri hausnarkariek. Zuntz eta energia iturri, liseriketa egoki baterako belarra dute beharrezko. Dieta osatzeko, alpapa gehitzen zaie, proteina iturri moduan. Landare lekadun hau bereziki balio handikoa da abereen hazkundean eta esne-ekoizpenean. Pentsuan, zerealak (garagarra, artoa,...), proteina-iturria (soja-irina, baba, ekilorea,...), mineral eta bitaminak nahasten dira, abereen errendimendua hobetzeko.

Herriko ekoizleek ere, beharrezko intsumoen artean aipatu dituzte belar-ondua, alpapa eta pentsuak. Belarra nagusiki etxekoa erabiltzen bada ere kasu gehienetan, belar-ondua eta alpapa kanpotik ekartzen dira: Nafarroa, Burgos eta Aragoitik.

Pentsuei dagokienean, 4 etxe aipatu dira.

De Heus, jatorria Herbeheretan duen eta mundu-mailan lan egiten duen enpresa da. Orkoien kokatzen zen Pienso Unzu enpresa 2018an erosi zuen De Heus-ek. Inportazio eta esportazio aktibitateak egiten ditu, eta elikaduraz harago, animalia osasunean ere aritzen da.

Caceco marka, Grupo AN kooperatiba nafarraren parte da, Taxoaren kokatzen dena.

Diva pentsu-etxea, Tolosan kokatzen da. Ongarri eta zerealekin abiatu bazuten proiektua, egun pentsu sinple zein konposatuak eskaintzen dituzte, eta pentsu ekologiko aukera dute, baita ohiko pentsuetan transgeniko gabeko aukerak ere.

GNK, Goierriko Nekazal Kooperatiba, eskualdeko ekoizleek osatzen duten kooperatiba da, eta Olaberrian duen biltegian bertan lantzen du zereal nahasketa.

GNK-ko pentsua, edo GNKren bidez erosia erabiltzen du gehiengoak. Esnetarako azienda dutenek gehiago aipatu dute De Heus etxea.

Pentsu-markek ez dute beti argi azaltzen beren produktuetako zerealen jatorria. Hala ere, eskuragarri dagoen informazioaren eta merkatuaren funtzionamenduaren arabera, zenbait ondorio atera daitezke.

Batetik, badirudi Diva eta Caceco markek neurri handi batean tokiko edo inguruko nekazarien ekoizpenari eusten diotela. Divak, esaterako, bere pentsu ekologikoetan bertako

zerealak erabiltzen saiatzen dela adierazten du, eta Cacecok kooperatibetako bazkideen uzten zati bat pentsu bihurtzen duela dio. Horrek erakusten du tokiko ekonomiarekin eta trazabilitatearekin duten konpromisoa.

Bestetik, De Heus markari dagokionez, ez dago datu zehatzik jendaurrean zerealen jatorriari buruz. Hala eta guztiz ere, litekeena da —Espainiako eta Europako pentsu-industriaren ohiko praktiken arabera— beren lehengaiak hainbat jatorritatik ekartzea. Hau da, zereal nazionalak eta atzerriko inportazioak uztartzea: bertako garia, oloa edo garagarra, eta aldi berean, AEBetatik, Brasilgo edo Argentinako soja eta bestelako osagaiak.

Salmenta

Salmentarako ere modu batean edo bestean antolatuta dago ustiategien gehiengoa. Ondoko taulan ikus daitezke, antolaketak (eratuak nahiz eraketa ofizialik gabeak), eta markak zein zertifikazioak, baldin eta bakarren bat bada.

Produktua	Salmentarako antolaketa	Marka/Zertifikazioa
Arkumea	Larsabi elkartea Ekoizle-bilgune eratu gabea	
Ardi-esnea	Latxa koop.	Idiazabal Jatorri Izendapena (J. I)
Gazta	Kate laburra	Idiazabal (J.I) Artzai-gazta
Txekor-haragia	Harakoi-Urkaiko koop	Eusko Labela
Behi-esnea	Kaiku koop	
Arrautzak	Kate laburra Biziola koop	Ekolurra
Babarrunak	Kate laburra Biziola koop	Ekolurra Tolosako Babarruna (J.I.)
Mahai-sagarra	Kate laburra Biziola koop	Ekolurra
Fruitu lehorrak	Kate laburra Biziola koop	Ekolurra
Sagardotarako sagarrak	Kate laburra	Euskal sagardoa
Sagardoa		Euskal sagardoa
Eztia eta erlezaintzako eratorriak	Kate laburra Biziola koop	Ekolurra Erbel

Azpiproduktuen eta hondakinen kudeaketa

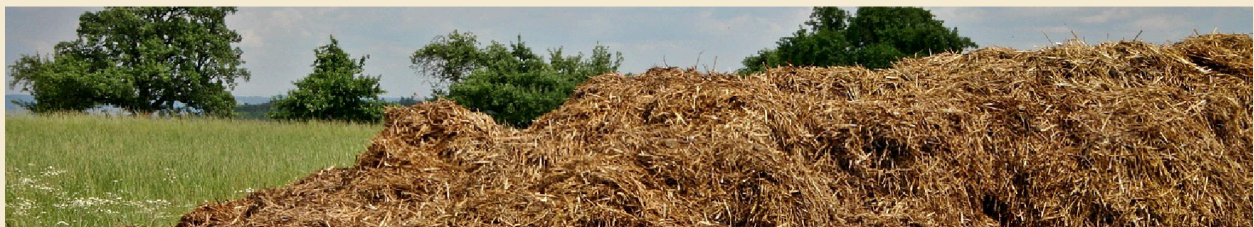
Ekonomia zirkularrak baliabideen erabilera eraginkorra eta jasangarria bultzatzen du, hondakinak ahalik eta gehien murriztuz eta materialen balioa ahalik eta denbora luzeenean mantenduz. Horretarako, funtsezkoa da ulertzea zein den azpiproduktu baten eta hondakin baten arteko aldea.

Azpiproduktuak ekoizpen-prozesu baten ondorioz sortzen diren materialak dira, baina beste prozesu edo erabilera batean berrerabili daitezke, balioa galdu gabe eta ingurumenari kalterik egin gabe. Hau da, azpiproduktua ez da hondakin gisa kontsideratzen, baliabide gisa baizik. Aldiz, hondakinak dira bere funtzioa galdu duten eta berrerabili edo birziklatu ezean ingurumenarentzat zama bihur daitezkeen materialak.

Bereizketa egoki honek aukera ematen du baliabideak zirkulazioan mantentzeko, berrerabilera eta birziklapena sustatzeko, eta, azken finean, ekoizpen eta kontsumo eredu linealetik (erabili eta bota) eredura zirkularrerantz igarotzeko. Horrela, ekonomia zirkularra ez da soilik hondakin gutxiago sortzea, baizik eta materialen bizi-zikloa ixtea eta sistema ekonomiko jasangarriago bat eraikitzea.

Hau guztia esanda, azpiproduktu eta hondakinen kudeaketa atal berean sartu dugu, baina bien arteko bereizketa eginez. Hondakintzat dugun material edo produktuaren balio erantsia bilatzeko fokupean izatea garrantzitsua da, ekonomia zirkularrago baterantz aurrera egingo badugu.

Ximaurrak eta mindak

Gipuzkoako nekazaritza-abeltzaintzako sektoreak ekoizpen intentsiboko eredu bati jarraitzen dio neurri handi batean, eta horrek minda eta simaur kantitate handiak sortzen ditu urte osoan zehar. Hondakin organiko horiek, behar bezala kudeatzen ez badira,

ingurumen-inpaktu garrantzitsua izan dezakete lurzoruetan, ur azpiko eta gainekoetan, eta atmosferan. Horregatik, azken urteetan administrazio publikoek araudi espezifiko eta zorrotzagoak ezarri dituzte, helburu bikoitzarekin: alde batetik, nutrienteen erabilera eraginkorra eta lurzorua emankortasunaren mantentzea bermatzeko, eta bestetik, kutsadura difusoa eta gas isuriak (batez ere amoniako eta gas berotzaileak) murrizteko. Kontuan izan behar da uretan nitratoak egoteak ondorio larriak ekar ditzakeela pertsonen eta animalien osasunean, odolak oxigenoa garraiatzeko gaitasun txikiagoa duelako, eta minbizi mota batzuk sortzeko arriskua dagoelako. Era berean, gehiegizko nitratoen ondorioak gainazaleko uretan antzeman daitezke, hezeguneen eutrofizazioa eragiten baitute. Horren ondorioz, uretako oxigenoa murrizten da, eta hezeguneetako berezko espezieak murriztu eta desagerrarazi.

Espainia mailan, 1051/2022 Errege Dekretuak, nekazaritza lurzoruetako nutrizio jasangarrirako araudi markoa ezartzen du, eta ustiategi guztiei ongarri organikoen erabileraren erregistroa eta abonuen plangintza egitea eskatzen die. Horrez gain, 47/2022 Errege Dekretuak nitratoen aurkako babes-neurriak eguneratzen ditu, aurreko 261/1996 araudia ordezkatzuz. Bi araudi horiek zuzenean eragiten diete Euskal Autonomia Erkidegoko ustiategiei, eta Eusko Jaurlaritzak bere gain hartu du aplikazio praktikoa, "Nitratoek kutsatutako guneen" identifikazioaren eta Jarduera Programa propio baten bidez. Ataun ez dago nitratoek kutsatutako guneen artean.

Euskal testuinguruan, Gipuzkoak berezko berezitasun geografiko eta estrukturalak ditu: orografia malkartsua, lursail txiki eta sakabanatuak, eta euri-erregimen handia. Horrek zaildu egiten du purinen aplikazioaren logistikaren antolaketa eta biltegien kokapena. Gainera, bailara estuetan kokatutako ustiategiei usain-arazoak eta auzokideen kexak jasan ohi dituzte, batez ere udaberriko eta udako aplikazio-garaietan. Hauxe da Ataungo testuingurua ere.

Azken urteotan, administrazioek eta sektoreko erakundeek hainbat neurri tekniko eta ekonomiko bultzatu dituzte arazo horiei aurre egiteko. Horien artean daude purinen biltegi itxiak eta estaliak eraikitzea, solido-likido bereizketa egiteko ekipamenduen ezarpena, eta aplikazio-sistema emisio baxukoak (mangerak, injektoreak) sustatzea. Halaber, gero eta gehiago hedatzen ari da purinen digestio anaerobikoa edo biogasa sortzeko instalazio txikiak, balio erantsi ekonomikoa eta ingurumen-onurak uztartzeko aukera ematen dutenak.

Hala ere, arazo nagusiak ez dira guztiz konpondu. Ingurumen-ikuspegitik, oraindik ere nitrogenoaren soberakinak eragiten ditu nitratoen kontzentrazio altuak zenbait ur-masatan,

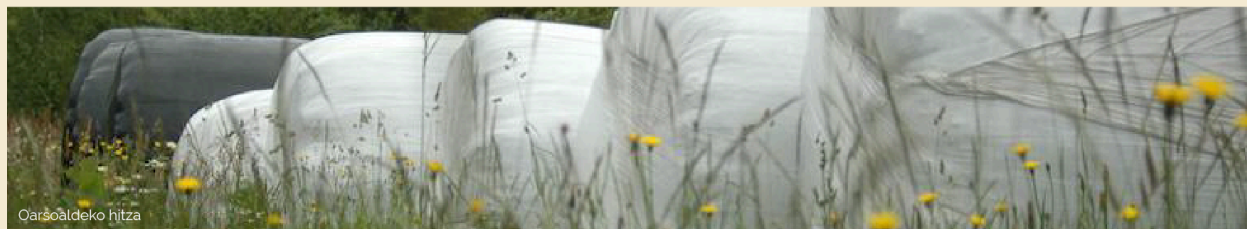
eta amoniako-isuriak murrizteko helburuak lortzeko zailtasunak daude. Bestalde, ikuspegi sozioekonomikotik, araudiaren burokrazia-karga handiak eta inbertsio-kostu altuek nekazaritza-abeltzaintza txikiaren iraunkortasuna arriskuan jar dezakete.

Elkarrizketatuetatik ximaurra sortzen den ustiategi guztietan, etxeko terrenoak baliatzen dira ximaurra banatzeko. Zenbaitetan, herriko baratzetan banatzeko aukera izaten da, edo zerbitzua eskaintzen dute. Artzainen kasuan, %29ak artilearekin batera konpostatu eta banatzen duela esan du. Prozesu hau egiteko ordea, espazio handia behar dela, eta bolumen handiak direnez, bolteatzeko makina bat behar izaten dela. Goimen Elkartean bada hauetako bat.

Behi-esne ekoizpena duen ustiategiaren kasuan, solido-likido separatzaile bat du instalatuta. Sistema hauek, ongarria bi zatitan banatzea ahalbidetzen dute: fase solidoa eta fase likidoa. Sortutako fase solidoak mantenugai ugari ditu, horien artean nitrogeno organikoa eta fosforoa, eta jatorrizko dejekzioek baino kontzentrazio handiagoa du. Fase likidoa, solidorik gabea, errazago maneiatzen da, eta materia organikoaren kontzentrazio txikiagoa du. Teknika honi esker, ura birziklatzen da, garraio eta maneia errazten dira, usain txarren emisioa murrizten da eta elikagaiak frakzio solidoan kontzentratzen dira, frakzio likidoan gelditzen den materia organikoaren edukia murriztuz.

Elkarrizketatuen artean behin eta berriro errepikatu da ximaurren kudeaketa arazo bihurtzen ari dela. Horren adibide da, ximaur eta mindak banatzeko lurrak errentan hartu behar izatea. Ximaurren problematika beraz, zuzenean ustiategiaren neurriarekin erlazionatzen da, eta ekoizpenaren intentsifikazio-mailarekin.

Belar-bolen plastikoa

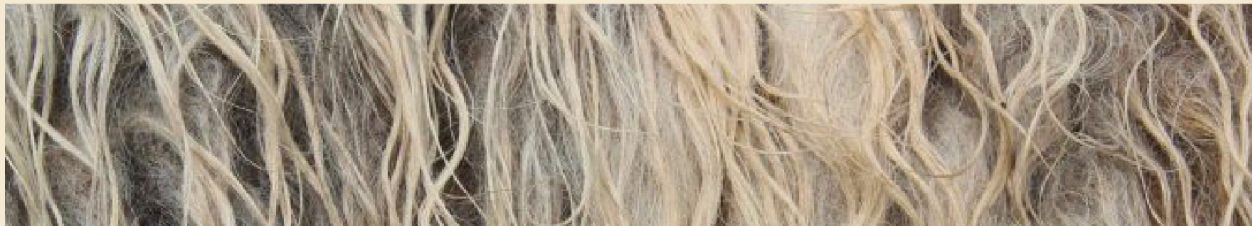

Goimen elkarteak kudeatzen du Goierri osoan eskaintzen den belar-bolen pastiko bilketa zerbitzua. Irailetik ekainera, hilabetean behin egiten da bilketa, eta 6 bilketa gune desberdin daude ezarrita Ataunen (Otadi Zelai baserrian, Ataungo herrirako bidean; San Martin (mediku etxe atzean); Suki zeharrean, Saltxeberri baserrirako bidegurutzean; Arrateta aldean

(Agerrerako bidegurutzean): San Gregorio, Intxaustiko zubian; Lauztierreka (Arratiñe bidegurutzean) eta Lauztiturrieta baserrian. Plastikoa eta sarea ondo bereizita uztea eskatzen da. Zerbitzu hau, % 100ean GFAk finantziaturik dago. Plastikoa bildu eta hondakin ez-arriskutsuen kudeatzaile baimendu batetara eramaten da.

Datozen urteetan kudeaketa honetan aldaketak egotea ere gerta daiteke, nekazaritzako plastikoen ekoizle elkarteak sortua baita (MAPLA). Bere helburuen artean dago nekazaritzako hondakin plastikoak kudeatzeko sistema nazional bat antolatzea, birziklapena bultzatzeko. Ontziekin, pneumatikoekin, e.a. jarraitzen den sistema bera aplikatzea zen asmoa, produktuaren gainean ekotasa bat aplikatuz. Egun oraingoz, ez da martxan jarri estatu mailako sistema hau.

Artilea

Euskal Herriko eta, oro har, Europako ekonomia-testuinguruan, artileak paradoxa esanguratsua du gaur egun. Berez, baliabide natural berriztagarria da, propietate tekniko eta ingurumeneko aipagarriak dituena; hala ere, praktikan sarritan hondakin gisa sailkatzen da. Bilketa, garbiketa eta prozesatze kostu altuek, merkatuaren eskari urriarekin eta zuntz sintetiko merkeagoen lehiarekin batera, eragin dute artzantzak sortzen duen artilearen zati handi batek irteera komertzialik ez izatea. Horren ondorioz, ekoizle askok artilea biltegitatu, erre edo baztertu behar izaten dute, balio handiko material baten aprobeitxamendua galduz.

Hau behatu da azterketa honetan ere. Landaola Elkarateak antolatzen du artile bilketa zerbitzua, zeina plastikoen bilketaren kasuan ez bezala, %50ean GFAk finantziatua dagoen eta beste % 50a artzainak ordaintzen duen. Artile honek, Nafarroako Artaxoako konpostatze-gunean amaitzen du gaur egun.

Zerbitzuaren kostea tramoka antolatzen da, nekazal erroldan erregistratutako artaldearen neurriaren arabera. Ardi bakoitzak urtean 2,5 kg artile ekoizten dituela estimatzen da, baino

ikusi da azken urteetan ardiko 3,4kg jasotzen ari direla, eta beraz kosteak ere gora doaz. 2024ko bilketa datuen arabera, Ataungo 3 erabiltzailereren artileak jaso dira, 3 tramo desberdinetakoak (<50, 50-100, 200-250). Hauei gehitu behar zaie udalak auzolanean mendian bildutakoak eta artile bilketa zerbitzura eramandakoak. Artzainei galdetuta, elkarriketatuen %43ak bilketa gunera eramaten ditu artileak, eta gainontzekoek etxe bueltan dituzte, erdiak bere horretan zakuetan pilatuta, eta beste erdiak ximaurrekin konpostatzeko saiakera egin du. Guztientzako da arazo artilearen kudeaketa, eta zentzu horretan, hainbat dira artzainen-elkarteetatik artileari balio erantsia emateko saiakerak.

Azken urteetako ikerketek eta esperientziek erakusten dute artilea balio erantsiko produktu bihur daitekeela, baldin eta kate produktiboa berrantolatzen bada eta aplikazio-bide berriak esploratzen badira. Material honen propietate bereziek —isolamendu termiko eta akustikoa, hezetasuna xurgatzeko gaitasuna, elastikotasuna, biodegradagarritasuna eta nitrogeno-aberastasuna— hainbat sektoretan baliabide estrategiko bihurtzen dute. Ehungintza arloan, artileak moda jasangarriaren eta tokiko artisautzaren garapenean lagundu dezake, eta alderantziz. Eraikuntzan, isolatzaile natural gisa erabil daiteke, ohiko materialen alternatiba ekologiko gisa. Nekazaritzan, berriz, artile pelletizatua ongarria da, askapen motelekoa eta eraginkortasun handikoa. Gainera, ikerketa aplikatuak bide berriak irekitzen ditu: bioplastikoen ekoizpena, konposite berritzaileen garapena edo azken belaunaldiko zuntz teknikoak sortzea, Lanaland proiektuan frogatu den moduan. Proiektu honen antzera, beste bide batzuk arakatu ditu Artilatxa proiektuak ere: baratzegintzarako soka biodegradagarriak, film biodegradagarriak zein lorontzi biodegradagarriak. Latxa kooperatiba dabil besteak beste proiektu hauetan artileari balio erantsia emateko nahiarekin lanean.

Balio materialaz gain, artileak balio kultural eta sozial ukaezina dauka. Artisautzaren bidez, lanbide tradizionalen berreskurapena, museo eta interpretazio-guneen sorrera edota tokiko identitateari lotutako marka komertzialen garapena funtsezkoak izan daitezke baliabide hau ikuspegi integral batetik berriz balioesteko. Horri esker, artilea ez da soilik produktu errentagarri bihurtzen, baizik eta landa garapenerako, ingurumen-jasangarritasunerako eta kultura-ondarearen zaintzarako tresna ere bada.

Herrian bada artilea lehengai duen artisau proiektu bat. 24 ardi Latxa ditu, eta hauen artilea erabiltzen du bere sorkuntzetarako lehengai moduan. Artilearen eta bere aprobetxamendu aukeren inguruko ezagutza nabarmena du, eta Europa mailan lantzen diren artilearen erabilera desberdinak eta artilearen irteera aukeren inguruko ezagutza partekatu du elkarriketan, goiko lerroetan jaso dena. Jakina da negozio-eredu bideragarria lortu arte

artilearen ekonomia ez dela aktibatuko, eta ziurrenik bide hau material sintetikoaren prezio gorakada gertatzean abiatuko dela. Bitartean, artisautzaren eskutik artileari balio erantsia ematea izan liteke bide iraunkorrena. Eta ekonomia zirkularraren ikuspegitik, herrian eskura dugun lehengai hau balorean jartzeko ekimen txikiak aurrera eramateak herri mailako kontzientziazioa indartu dezakela uste da.

Hildako azienda

Azken hamarkadetan, araudi europarrak eta estatu mailako legeek hildako haziendaren kudeaketa zehazki arautu dute, kutsadura biologikoa saihestu eta hondakin organikoen tratamendu egokia bermatzeko helburuarekin. Prozedura horren koordinazioa Gipuzkoako Foru Aldundiaren eskumenekoa da, eta abeltzainek betebeharrak zehatz batzuk dituzte jakinarazpen, dokumentazio eta kudeaketa mailan.

Hildako aziendaren kudeaketa Europako Batasuneko Erregelamendu (EB) 1069/2009 eta 142/2011 araudietan oinarritzen da, non ezartzen den nola tratatu behar diren giza kontsumorako ez diren animalia-jatorriko azpiproduktuak (SANDACH). Erregelamendu horiek xedatzen dute animaliak hiltzen direnean haien gorputzak eta hondakinak berehala identifikatu eta kudeatu behar direla, infekzio-arriskuak eta ingurumen-kalteak saihesteko.

Estatu mailan, 1528/2012 Errege Dekretuak garatzen du erregelamendu europarra, eta animalien osasunari buruzko 8/2003 legeak animalien osasunaren babeserako esparru juridikoa ezartzen du. Euskadin, berriz, foru eta autonomia mailako eskumenak uztartzen dira: Eusko Jaurlaritzak marko orokorra ezartzen du, baina kudeaketa praktikoa Gipuzkoako Foru Aldundiaren esku dago, bereziki Ingurumen eta Landa Garapeneko Departamentuaren eta Abeltzaintza Zerbitzuaren bitartez.

Gipuzkoan, hildako aziendaren kudeaketa kontratu publiko baten bidez gauzatzen da. Foru Aldundiak urtero edo bi urterik behin lizitazio bat egiten du, zeinaren bidez enpresa espezializatu bati esleitzen baitzaio animalia hilak bildu, garraiatu eta tratatzeko ardura.

Zerbitzu horrek bilketa, garraioa, erregistroa eta tratamendua barne hartzen ditu, eta animalia hilak planta baimendu batera eramaten dira — normalean errausketa edo hondakin organikoen desnaturalizazio zentro batera (egungo kontratuaren arabera, Nafarroako Andosillara).

Zerbitzua lurralde osora hedatzen da, eta administrazioak 24-48 ordutako epean bilketa bermatzen du lanegunetan. Hala ere, pliegoetan jasotzen da larunbat, igande eta jai egunetan bilketa ez dela derrigorrezkoa, eta horrek ustategiek animalia hilak baldintza higieniko egokietan mantendu behar dituztela esan nahi du.

Hildako aziendaren kudeaketak kostu ekonomikoa du, eta hori neurri batean abeltzainak bere gain hartu behar du. Pliegoetan prezio unitarioa zehazten da, normalean kiloko 0,18 eta 0,20 euro artekoa (BEZ barne), bilketa, garraioa eta tratamendua barne. Hala ere, Foru Aldundiak zerbitzuaren zati handi bat finantzatzen du, eta abeltzainaren zuzenean ordaindu beharreko zatia esplotazioaren tamainaren eta animalien kopuruaren arabera alda daiteke.

Kostu horiez gain, abeltzainek beren gain hartu behar dituzte desplazamendu okerrenetatik edo abisu faltsuengatik sor daitezkeen gastuak, eta gainera, higienerako eta biltegiatzerako baliabideak ere bere kontura jarri behar dituzte. Kasu jakin batzuetan, animalia hilak osasun-krisi baten ondorioz badira (adibidez, EHE edo behi eroaren antzeko gaixotasunak), Eusko Jaurlaritzak edo Foru Aldundiak laguntza ekonomikoak eskaintzen ditu kalte-ordain modura.

Administrazioak ikuskapen zorrotzak egiten ditu sistema honen funtzionamendua bermatzeko. Foru Aldundiak enpresa esleipendunaren jardura gainbegiratzen du, bilketa-denborak, dokumentazioaren zuzentasuna eta planta baimenduen trazabilitatea egiaztatuz. Abeltzainek, bestalde, ustategiaren dokumentazioa eguneratuta izan behar dute eta kontrol teknikoak onartu behar dituzte.

Halaber, SANDACH (Subproductos de Origen Animal No Destinados al Consumo Humano) araudiaren arabera, hildako animalien fluxua trazabilitate osoz kontrolatu behar da, hau da, ustategitik tratamendu plantara arteko ibilbidea dokumentatuta egon behar du, eta datu guztiak sisteman erregistratuta gelditu behar dira.

Elkarrizketatuen artean, muladar bat herrian jartzeko proposamena aipatu da. Gipuzkoan, azienda hilen kudeaketa gaur egun sistema zentralizatu, teknifikatu eta zorrotz arautu baten bidez gauzatzen da. Horren arrazoiak argiak dira: osasun publikoa babestu, kutsadura biologikoa prebenitu eta elikadura-segurtasuna bermatu nahi dira. Hala ere, abeltzaintzaren

tradizioak eta ingurumenaren ikuspegitik garatzen ari diren joerek galdera berriak ekarri dituzte mahaira, elkarriketatuak bezala: posible al litzateke hazienda hila modu naturalago batean kudeatzea, muladar historikoen eredua eguneratuz?

Muladarra, bere jatorrizko esanahian, abeltzainek animaliak hiltzen zirenean uzten zuten leku komun bat zen. Gorpuak bertan deskonposatzen ziren naturaren erritmoan, eta aldi berean fauna nekrofagoaren —batez ere putreen, beleen eta azerien— elikadura iturri bihurtzen ziren. Sistema hori, bere garaian, autokudeaketa eraginkor eta ekologikoa zen: ez zen hondakin-fluxurik sortzen, ezta garraio beharrik ere, eta naturak bere kabuz betetzen zuen zikloa. Hala ere, XX. mendearen amaieratik aurrera, osasun-arriskuen eta gaixotasun infekziosoen hedapenaren ondorioz, praktika hori arriskutsutzat jo zen, eta Europar Batasunak 2001eko "behi eroaren" krisiaren ostean debekatu zuen animalia hilak aire zabalean uztea.

Gaur egun indarrean dagoen Erregelamendu (EB) 1069/2009k argi ezartzen du giza kontsumorako ez diren animalia-azpi produktuak (SANDACH) tratamendu eta kudeaketa baimenduen bidez soilik erabil daitezkeela. Horren arabera,azienda hila ezin da abandonatu edo utzi, salbu eta administrazioak espresuki baimendutako kasuetan, fauna basati nekrofagoaren elikadura helburu ekologikoarekin. Espainiako 1528/2012 Errege Dekretuak arau hori garatzen du, eta zehazten du zein baldintzatan onar daitekeen salbuespen hori: osasun-ziurtagiria behar da, kokapen kontrolatua, trazabilitate dokumentatua eta ingurumen administrazioaren onespena.

Horrek esan nahi du, praktikan, muladar tradizionala lege debekatuta dagoela Gipuzkoan. Baserriko azienda hila ezin da aire zabalean utzi, ezta lur pribatuan deskonposatzeko ere, zeren eta ekintza horrek kutsadura-arrisku zuzena sortzen baitu lurzoruan, uretan eta faunan. Gainera, Foru Aldundiak berak koordinatzen duen animalia hilen bilketa- eta garraio-sistema derrigorrezkoa da abeltzaintza-ustiategi guztientzat, eta plegu teknikoetan agertzen diren prozedura eta dokumentazio-betebeharrak nahitaez bete behar dira.

Hala eta guztiz ere, azken urteotan ikuspegi ekologiko berriak piztu dira, eta muladar ekologikoak izeneko guneak sortzen ari dira, bereziki Araba eta Nafarroako mendialdeetan, baina baita Gipuzkoan ere neurri txikiagoan, Aralar (Amezketan, Arritzagan) eta Aizkorri-Aratz inguruan. Gune horiek ez dira muladar tradizionalak, baizik eta fauna nekrofagoaren elikadura-puntuak, osasun- eta ingurumen-kontrol zorrotzen pean daudenak. Kasu horietan, abeltzainek borondatez uzten dute animalia hila gune baimendu batean, administrazioak espresuki baimenduta eta helburu zientifiko edo naturazaintzakoekin. Hildako animaliak

aurrez aztertu behar dira, ez dutela gaixotasun infekziosorik ziurtatzeko, eta beren identifikazio-datuak erregistro informatikoan jasota geratzen dira.

Horrelako guneek balio bikoitza dute. Batetik, ingurumen-balio positiboa dute, ekosistema menditarretan putre eta beste harrapari nekrofagoen populazioak elikatzeak aukera ematen baitute, eta, bestetik, ondare kulturalaren berreskurapena adierazten dute, antzinako baserriar praktikak molde modernizatu batean berpizten direlako. Dena dela, gune horien kudeaketa ez da abeltzainen esku soilik egon daitekeen jarduera bat: administrazioaren kontrol tekniko eta juridiko zorrotza eskatzen du, eta ez du ordezkatzeko azienda hilen kudeaketa-sistema ofiziala.

Horregatik, gaur egungo marko juridikoan, muladar moduko kudeaketa ez da aukera ekonomiko edo logistiko bideragarria abeltzainarentzat. Ez luke osasun-bermerik izango, eta ez litzateke bateragarria izango Foru Aldundiak kontratatutako bilketa- eta tratamendu-zerbitzuarekin. Hala ere, muladar ekologiko kontrolatuen eredua izan daiteke etorkizunerako bide ertain bat: tokian tokiko abeltzaintza tradizionala eta naturaren zaintza uztartzeko modua, betiere ikuspegi zientifiko eta administratibo egokiarekin.

Ondorioz, esan daiteke muladar sistema tradizionala ez dela gaur egun lege onargarria Gipuzkoan, baina haren printzipio ekologikoak —autokudeaketa, ziklo naturalaren errespetua eta baliabideen ekonomia— berrinterpretatu daitezke ingurumen- eta fauna-politika berrien baitan. Araudi zorrotzaren eta jasangarritasunaren arteko oreka bilatzen duen erronka da, non abeltzainaren jakintza praktikoa eta administrazioaren ikuspegi tekniko-legala uztartu behar diren, nekazaritza iraunkorraren paradigma berri batean.

Elikagai azpiproduktuak

Elikagai ekoizpen primarioan sortzen diren azpiproduktuak askotan bigarren mailako elementutzat hartzen badira ere, balio handia dute eta hauei aprobetxamendu egokia emateak onura ugari ekar ditzake.

Herriko ekoizpenek beste azpiprodukturik ere eskaintzen dute: arrautzen ekoizpenean oiloak, eztigintzan sortzen den argizaria edo gaztagintzan ateratzen den gatzura ez dira hondakin hutsak, baizik eta lehengai baliotsuak.

Azpiproduktu hauei balio erantsia emateak ekonomiaren zirkulartasuna sustatzen du, baliabideen xahuketa murriztuz eta ekoizpenaren errentagarritasuna handituz. Horrez gain,

ingurumenaren aldetik ere mesedegarria da, hondakin kopurua gutxitzen baita eta ekoizpen jasangarriagoa bultzatzen da. Bestalde, azpiproduktuen erabilerak berrikuntza eta produktu berrien garapena ahalbidetzen du, adibidez, argizaria kosmetikan edo artisautzan erabiltzea, gatzura elikadura osagarrietan edo animalientzako pentsuetan integratzea, edo oiloak haragi eta arrautza ekoizpen konbinatuan aprobetxatzea. Azpiproduktuei balioa ematea ez da soilik aukera ekonomiko bat, baizik eta ekoizpen eredu arduratsu eta jasangarri baterantz egindako urrats garrantzitsua.

Norabide honetan, herriko ekoizleek abiatua dute bidea. Erlezainak, eta ekoizpenen inbentarioan adierazi den moduan, eziaz gain beste azpiproduktu batzuk ere balio erantsiz jantziak ditu (argizariak, polena, propolia). Arrautza-ekoizpenean lote aldaketak ematen dituen oiloak ere produktu moduan saltzeko bidea arakatua dago jada. Eta akaso kantitateagatik arazorik ekar zezakeena ere bideratu da modu tradizionallean.

Gaztagintzako azpiproduktua den gatzura, esnearen koagulazioaren ondorioz sortzen den likidoa, herrian etxabereei emateko ohitura dago, pentsuarekin nahastuta (oiloei, oilaskoei, txakurrei,...). Bide hau ez balego, beste aukera deuseztatu aurretik tratamendu bat aplikatzea litzateke, horrek dakartzan gastuekin. Gatzura hidratazio-iturria da, eta erraz asimilatzen diren eta balio-biologiko handia duten proteinak ditu; gainera, hartzitutako esnekia izanik, bakterio probiotikoak ere baditu. Hau honela izanik, gaztagintzako gatzuraren aprobetxamendua eta balorizazioa ikerketa ugariren xede izan da urteetan zehar, eta Leartiker-en Esneki Zentroa hainbat proiektutan ibili da eta dabil.

Giza baliabideak

Giza baliabideetan arakatzean, elkarrizketatuen erdiak gestio-etxeen bidez bideratzen du kudeaketa-ekonomiko-laborala. Handizkako salmentarako kooperatiba eta elkarteetako kideei fakturazioa egitura hauetatik bideratzen zaie. Besteek etxetik, norberak eginez edo familiaren laguntzaz. Burokraziak eragindako lan-eskerga nabarmendu da, eta zenbait kasutan, kudeaketa-maila honetarako aplikazio jakinak erabili beharra ere aipatu da. Behar hauei lotuta, formakuntza beharra mahai gainean jarri da.

Emakumeen presentzia

Etxeko emakume eta gazteen babesa eremu honetan garrantzizkoa da, eta lan hauetan hartzen duten papeleri aitortza egin zaio modu orokortuan. Elkarrizketatuen %73an, emakumeek parte hartzen dute ustiatégian, modu aktiboan (kontratu bidez, titulartasunarekin zein bestela kotizatuz) %40a soilik bada ere.

Emakumeek betidanik izan dute presentzia nabarmena lehen sektorean, nahiz eta sarritan ikusezin bihurtu den haien lana. Baserrian, adibidez, emakumeek hartu izan dute ardura nagusia baratzeetan, abere txikien zaintzan, elikagaien eraldaketan eta etxeko kudeaketan, baina hala ere, "nekazari" edo "ustiatégiko titular" izendapena gizonen eskuetan geratu izan da gehienetan. Horregatik, emakumeak laguntzaile edo bigarren mailako eragile gisa aurkeztu dira askotan, nahiz eta haien ekarpena ezinbestekoa izan.

Gaur egun, aldaketa batzuk gertatzen ari dira. Emakumeen parte-hartzea gero eta handiagoa da lehen sektorean, batez ere gazteen artean eta nekazaritza ekologikoan edo jasangarritasunaren aldeko ereduaren garapenean. Halere, desberdintasunak oraindik ere nabariak dira: askok ez dute lurren jabetzarik, kotizazioak edo aitortza ofiziala gizonak bezain erraz eskuratzen, eta zaintza lanak nagusiki emakumeen gain geratzen dira. Horrez gain, genero-estereotipoek oraindik ere baldintzatzen dute lanen banaketa, gizonen lanak eta emakumeen lanak bereiziz. Azterketako emaitzek ere hau baieztatzen dute, aldea baitago emakumearen partehartze errealaren eta "legala"ren artean. Goierriko Gaur Egungo eta Etorkizuneko Enplegu Planean ere, lehen sektoreak lan-indarrean %1 baino gutxiago duela

adierazi da, eta emakumeen parte-hartzea oraindik ere mugatua dela nabarmendu da (Goieki, 2022). Bide honetan beraz, eragiten jarraitu behar da, zaintza lanak bistaratuz eta parekidetasuna estamendu eta maila guztietan landuz.

Erreleboa

Elkarrizketatuen batzbesteko adina 54 urtetan kokatzen da, eta 2 dira 45 urtetik behera dauden ekoizleak. Erreleboaren inguruko azterketa ezinbestekoa da testuinguru honetan.

Lehen sektorearen erreleboa gaur egun arazo nagusietako bat da, herriko errealitatetik haratago, Euskal Herrira zein mundu mailara hedatzen dena. Nekazaritza eta abeltzaintza bezalako jardueren etorkizuna kolokan dago, belaunaldi berriek sektorean jarraitzeko gogorik edo aukerarik ez dutelako sarritan. Hainbat faktore dira arazo honen eragile. Besteak beste errentagarritasun eskasa, lurrak eskuratzeko zailtasunak, gizartearen balorazio eskasa eta ondorioz gazteen interes falta.

Alde batetik, gazteek ez dute lehen sektorean bizi-proiektu egonkorrik ikusten. Lan-baldintzak gogorak dira, ordutegi luzeak eta atsedenaldi gutxi dakartzate, eta beste sektore batzuekin alderatuta aukera profesional gutxiago eskaintzen dira. Bestetik, lurra eta baliabideak eskuratzeko oso zaila da: lurra garestia da, ustiategi handien esku kontzentratzen da eta familia barneko erreleboa ere gero eta gutxiago gertatzen da, seme-alabak askotan bestelako bide profesionalak aukeratzen dituztelako edo horretara bideratzen dituztelako. Baserriak ustiategiarekiko duen espazio-loturak ere ez du laguntzen, zaila baita ustiategiaren erreleboa espazioa bizilekuarekin partekatzen denean.

Horri gehitu behar zaio ustiategiaren errentagarritasun eskasa. Egun hedatuta dagoen sisteman prezioak merkatu globalizatuaren logikak behartzen ditu, eta ekoizleak ahul gelditzen dira bitartekarien eta handizkarien aurrean. Ekoizpen kostuek ere gora egin dute: makinaria, pentsuak, energia edo ongarria garestiagoak dira, eta sarritan ustiategiak diru-laguntzen menpe geratzen dira, horiek gabe ez lirateke bideragarriak izango. Hala jaso da azterketa honetan ere.

Gizartearen ikuspegia ere arazoaren parte da. Lehen sektoreko lanak ez du behar lukeen aitortzarik, eta horrek gazte askoren motibazioa murrizten du. Gizartearen eta lehen sektorearen arteko urruntze hori handitu egin da azken urteetan, gazteek hiriguneetarako joera hartu baitute eta landa munduarekiko lotura soziala galduz baitoa.

Ingurumen eta klima erronkak ere gero eta larriagoak dira. Klimaren aldaketak ekoizpena ezegonkortu egiten du. Azkenik, politika publikoek eta administrazioak ere ez dute beti erraztasunik eskaintzen: burokraziak gazte asko atzera botatzen ditu, laguntzak ez dira nahikoa gazteak erakartzeko eta plangintza falta nabarmena da erreleboa modu antolatuan bideratzeko.

Testuinguru honetan, elkarrizketarekin errelebo-aukerak arakatu dira. Etxeko gazteengan ikusten den interesari dagokionean, %36ak interesa baduela adierazgarria da, baina interesa duten hoiak %40ak denbora-pasa moduan ikusten dute lehen sektorearekiko eta baserriarekiko lotura, akaso ustiatetik ekoizpenetik haratago. Interesatuaren artean, bada etxetik bidea ekiteko trabak jarri edo bultzatzen ez dutenik. Egun, bi ustiatetik daude ustiatetik etorkizuneko erreleboa familian ikusten dutenak. Erantzun hauetan nabarmen ikusten dira erreleboaren problematikan eragiten duten faktoreak.

Etxetik kanpoko erreleboari dagokionean, bi kasutan ikusten dira erreleborako aukerak edo behintzat prestutasuna. Esan behar da, bi kasuetan ustiatetik bizilekutik aparte kokatzen dela. Gainontzekoetan, errelebo aukerak zalantzan jartzeko arrazoia espazio-lotura hau izan da.

Lehen sektorearen erreleboaren arazoari aurre egiteko, agroekologia eta pertsonen neurriko etxaldeak alternatiba sendo gisa aurkezten dira. Eredu horiek ez dute soilik produkzioari begiratzen, baizik eta ekoizpenaren eta bizitzaren arteko oreka bilatzen dute, ustiatetik pertsonaren eta komunitatearen beharretara egokituz. Agroekologiak lurrazekin eta ingurumenarekin harreman jasangarria proposatzen du, baliabideak modu arduratsuan erabiliz eta tokiko jakintza zein praktika tradizionalak baloratuz. Horrez gain, merkatu globalaren logikatik urruntzen da, tokiko merkataritzan, elikadura burujabetzan eta kalitatezko ekoizpenean oinarrituz.

Pertsonen neurriko etxaldearen eredu gazteentzat erakargarriagoa izan daiteke, ustiatetik txiki eta kudeagarriak direlako. Ez da beharrezkoa inbertsio erraldoirik egitea edo eskala handian aritzea: ekoizpen txikiagoak bizitza duin baterako errentagarritasuna bermatu dezake, baldin eta banaketa bideak zuzenagoak eta bidezkoagoak badira. Horrek lan-baldintzak ere gizatiarrago bihurtzen ditu, ordutegi malguagoekin eta bizitza pertsonalarekin bateragarriago den bizimoduarekin.

Ekoizpen eredu kolektiboak ere oso garrantzitsuak dira erreleboaren testuinguruan. Gazte askok ez dute baliabide nahikorik bakarka ustiatetik bat martxan jartzeko, eta horregatik,

lankidetza oinarri duen eredua aukera praktiko eta erakargarria bihurtzen da. Kooperatibak, elkarteak edo kolektibo autogestionatuak aukera ematen dute baliabideak partekatzeko, gastuak arintzeko eta lanaren zama banatzeko. Horrela, nekazari gazteek ez dute bakardadean egin behar aurre erronka ekonomiko eta sozial guztiei, baizik eta talde baten babesean.

Horrez gain, ekoizpen kolektiboek komunitatearekin harreman estuagoak sortzen dituzte. Tokiko kontsumo taldeak, kooperatiba agroekologikoak edo hurbileko merkatuak eredu horren parte izan daitezke, eta horrela ekoizlea eta kontsumitzailea harreman zuzenagoan jartzen dira. Horrek bi ondorio nagusi ditu: alde batetik, ekoizleak prezio bidezkoagoa jasotzen du, eta bestetik, kontsumitzaileak elikadura osasungarriagoa eta gertukoagoa eskuratzen du.

Formakuntza beharrak

Azken urteotan sektore honek aldaketa sakonak bizi ditu, teknologia berrien sarrera, merkatuen globalizazioa, ingurumen-araudi zorrotzagoak eta klima-aldaketak sortutako erronkak direla medio. Horrek guztiak formakuntza-beharrak areagotu ditu, eta gero eta garrantzitsuagoa da nekazari eta abeltzainen berauen ikuspegia eta pertzepzioak ezagutzea, eskaintza formakutiboa benetan eraginkorra izan dadin.

Nekazari eta abeltzainek, oro har, formakuntza praktiko eta erabilgarriaren beharra azpimarratzen dute, beren eguneroko jardunarekin zuzenean lotutakoa. Askotan sentitzen dute formakuntza eskaintza gehiegi teorikoa edo urrun dagoela euren errealitatetik, eta nahiago dute tailer edo ikastaro labur eta aplikatuak, tokian bertan edo online formatu malguetan eskainiak. Elkarrizketatuen artean aipatu dira, besteak beste, malda handiko makinariaren erabilera ikastaroak eta gai honetan aholkularitza zerbitzua, zein azienda motari lotutako maneiuek inguruko formakuntzak.

Formakuntza-beharrak ez dira soilik teknikoak. Nekazariak eta abeltzainek gero eta gehiago azpimarratzen dute kudeaketa ekonomikoaren eta administrazio digitalaren inguruko trebakuntzaren garrantzia. Europar dirulaguntzen (PAC) eta bestelako laguntzen kudeaketa gero eta konplexuagoa da, eta askok zailtasunak dituzte tramite digitaletan. Horregatik, tresna digitalen erabileran, kostuen kontrol ekonomikoan eta enpresa-kudeaketan prestakuntza praktikoagoa eskatzen dute. Elkarrizketatu batek baino gehiagok esan du burokrazia lanetan maiz tramiteak aplikazio berrien bidez egitera behartuta daudela, eta

hauen erabileran formakuntzak lagunduko liekela. Maiz familiartekoen laguntza behar izaten da lan hauek burutzeko.

Nekazari eta abeltzainen pertzepzioaren arabera, lehen sektoreko formakuntzak izan behar du praktikoa, hurbila eta eguneroko bizitzan aplikagarria. Ez da nahikoa edukia eskaintzea; beharrezkoa da metodologia egokitua, ordutegi malguak eta formakuntza dinamikoak eskaintzea, sektoreko profesionalen erritmo eta premietara moldatuta.

Azpiegiturak

Ustiattegietako azpiegituren egoera ona da orokorrean. Bi ustiategitan aipatu da etorkizunean teilatua berritzeko beharra, eta hauetako batean, balizko errelebo batera baldintzatuta aurkeztu da behar hau. Esnea-jezteko robot bat jartzea aurreikusten da epe-laburrean beste batean. Azken batek, egun mahai-gainean du artegi bat eraikitzekeko proiektuaren erabakia. Kasu gehienetan, azpiegiturak ustiategia martxan jarri den momentuan egin dira, hasierako dirulaguntzei lotuta. Proiektu txikienetan, dirulaguntzetara sarbide mugatuagoa dute, eta azpiegiturak eta tresnak beharren arabera, pixkanaka eraikitzen eta egokitzen dituztela ikusi da.

Orohar dirulaguntzekiko menpekotasun handia dutela aipatu da, proiektuen bideragarritasuna baldintzatzen dutelarik.

Gipuzkoako nekazal laguntzen bilakaera denboran zehar hainbat fasetan bana daiteke. Hasiera batean, Espainia Europar Batasunean sartu aurretik (1986), laguntza gehienak estatu mailakoak ziren eta batez ere ekoizpena bermatzera eta ustiategien funtzionamendua eustera bideratzen ziren. Nekazariak prezio bermatuak edo diru-laguntza puntualak jasotzen zituzten, eta mendialdeko eremuetan, ohikoa zen kalte-ordainak jasotzea lurraren zailtasunengatik eta kostu handiagoengatik.

1986an Espainia Europar Batasunean sartu zenean, Nekazaritza Politika Bateratuaren bidez laguntzen izaera guztiz aldatu zen. Orduan hasi ziren heltzen ordainketa zuzenak, hasieran produkzioari lotuta zeudenak baina gero eta gehiago deslotzen joan direnak. Hau da, nekazariari ez zaio soilik ematen ekoizten duenaren arabera, baizik eta ustiategia mantentzen duelako eta ingurumenarekin eta kalitatearekin lotutako baldintzak betetzen dituelako. Gainera, landa garapenerako neurriak indartu ziren: ez zen soilik laguntza

ekonomikoa, baizik eta ingurumenaren zaintza, paisaia eta iraunkortasuna sustatzeko politikak ere.

Azken hamarkadetan joera hau are nabarmenagoa izan da. Foru Aldundiak eta Eusko Jaurlaritzak hainbat programa jarri dituzte martxan, horien artean gazteen sarrera errazteko GazteNek, zeinak laguntza ekonomiko garrantzitsuak eta proiektuen jarraipena eskaintzen dituen. Era berean, ustiategiak modernizatzeko eta berritzeko laguntzak ere hedatu dira: instalazio berriak, makinaria, energia-eraginkortasuna edo dibertsifikazioa laguntzen dira. Ingurumenari lotutako neurriak gero eta pisu handiagoa dute, hala nola nekazaritza ekologikoa edo emisioak murrizteko konpromisoak.

Mendiko eta eremu desfavoratueta usteategiek konpentsazio bereziak jasotzen jarraitzen dute, ekoizpen-kostu handiagoengatik. Aldi berean, landa-garapena ez da soilik ustiategietara mugatzen: bideak, azpiegiturak, digitalizazioa eta merkaturatze bide berriak ere laguntzen dira, eta horretarako askotan Europako FEADER funtsen kofinantzaketa jasotzen da.

Gaur egun, nekazal laguntzen bilakaera argi dago norabide batean: gero eta gehiago bideratzen dira iraunkortasunera, klima-alaketaren aurkako neurrira, biodibertsitatera eta animalien ongizatera. Erronka handienetako bat belaunaldi-erreleboa da, izan ere, nekazarien batez besteko adina gero eta handiagoa da eta gazteen sarrera ez da erraza. Horregatik, erakundeek gazteentzako laguntzak indartzen ari dira, sektorearen etorkizuna bermatzeko.

Dirulaguntzen kopuruak txikitzen doazanaren pertzepzioa ere partekatu da. Pertzepzio horren atzean hainbat faktore daude. Lehen, laguntzak ekoizpenarekin zuzenean lotuta zeuden: zenbat esne, haragi edo labore ekoizten zen, orduan eta laguntza handiagoa jasotzen zen. Denborarekin, ordea, Europako Nekazaritza Politika Bateratuak norabidea aldatu du, eta laguntzak deslotu egin dira. Hau da, gaur egun ez da ekoizpen-bolumenaren arabera jasotzen, baizik eta ustiategia mantentzeagatik eta ingurumenari lotutako baldintzak betetzeagatik. Horrek esan nahi du ustiategi handiagoez ez dutela zertan aurreko urteetako laguntza-maila bera jasotzen, eta ustiategi txiki askorentzat sentrazioa da dirua gutxitu egin dela.

Bestalde, gaur egun laguntza gehienak azalera batean oinarritzen dira. Nekazariak hektarea bakoitzeko ordainketa jasotzen du, eta gainera, ingurumen-konpromiso bereziak hartzen baditu –belardiak mantentzea, lurzorua kontserbazioa, labore-aniztasuna edo praktika

ekologikoak-, hektareako gehigarri bat jasotzen du. Arazoa da Gipuzkoan ustiategiak txikiak direla oro har, eta lur gutxi edukitzeak laguntza txikiagoak jasotzea dakarrela. Horrez gain, mendialdean daudenek ordainketa osagarriak jasotzen dituzte kostu handiagoak konpentsatzeko, baina horiek ere ez dira nahikoa izaten ekoizpenaren errentagarritasuna bermatzeko.

Abelburuetan oinarritutako laguntzak, berriz, asko murriztu dira. Duela urte batzuk behi, ardi edo bestelako abelburu bakoitzeko laguntza jasotzen zen, eta hori oso garrantzitsua zen abeltzaintzan aritzen zirenentzat. Gaur egun, laguntza horietako gehienak desagertu dira edo murriztu egin dira, eta nagusiki azalera bidezko laguntzek ordezkatu dituzte. Hala ere, oraindik badaude abeltzaintzarako laguntza espezifikokoak, esaterako ardi eta ahuntz-ekoizleei bideratutakoak edo larrean oinarritutako sistema tradizionalak mantentzen dituztenei ematen zaizkienak. Halaber, animalien ongizatea eta ingurumeneko konpromisoak betetzen dituzten ustiategiek ere jasotzen dituzte pizgarri osagarriak.

Horretaz gain, nekazariak baldintza gero eta zorrotzagoak bete behar dituzte dirulaguntzak eskuratzeko. Ingurumenari, animalien ongizateari edo trazabilitateari lotutako neurriak aplikatzea gero eta exigenteagoa da, eta horrek lan-karga eta kostuak handitzen ditu. Araudi berriek ez dituzte beti gastu horiek behar bezala konpentsatzen, eta horregatik, laguntzak nahikoak ez direla sentitzen da.

Azken urteetan, gainera, ekoizpen-kostuak asko igo dira: pentsuak, energia, ongarriak eta makinaria garestiagoak dira. Laguntzen zenbatekoak, aldiz, egonkor mantendu dira. Ondorioz, nahiz eta euro kopuru berdintsua jaso, haren eragin erreala askoz txikiagoa da gaur egun. Honi gehitu behar zaio belaunaldi-erreleboaren arazoa: nekazari eta abeltzainak adin median gora doaz, eta gazteek sektorean sartzeko zailtasun handiak dituzte, horrek ere laguntzen banaketa eta ikuspegia baldintzatzen ditu.

Dirulaguntzen beherakadaren oinarrian...
Laguntzen "desakoplatzea": ekoizpenengatik izatetik, ustiategiak mantentzeagatik eta ingurumen baldintzekin lotzera
Azaleraren araberako banaketa (Hektareatan)
Baldintza zorrotzagoak, konpromiso estuagoak
Prezio altuak eta kostuen igoera
Belaunaldi aldaketa eta murrizketa estrukturala

Makinariaren egoera eta erabilera ohituren inguruan galdetu denean, elkarlana nabarmendu da. Beste artzain batzuek lagundurik zein bizilagunekin elkarlanean egiten dira nagusiki belar-lanak. Lan hauetarako, Goierriko Tresna Kooperatiba (Goitres) ere badago. Herriko zenbait ekoizle kooperatiba honetako kide dira, eta beste zenbaitek zerbitzua kontratatzen dute. Goierriko Tresna Kooperatiba, belar-lanen eta bide-garbiketen zerbitzua eskaintzen du, eta horretara egokitutako tresneria du jabetzan. Herri-zerbitzua aipatu duenik ere izan da, bide-garbiketara bideratuta zehatzago esateko, Udal-jabetzako bide-garbiketarako azpiegitura izatea interesgarria izan daitekeela esanez. Goimen elkarteak Aizkorpe bailaran zerbitzua eskaintzen duen traktorista batekin lan egiten du, eta esan bezala, Aizkorpe bailarara mugatzen ditu belar-lanak. Ordea, bide-garbiketarako azpiegitura ere badu, eta egun, Goimenen bidez, Ataungo Udalaren bide-garbiketak zerbitzu honi kontratatzen zaizkio.

Erabilera partekatuaz hitzegitean, Gipuzkoako Erlezain Elkarteak Goizanen duen eztiola ere aipatu da. Garrantzia eman zaie transformazio gune kolektiboek, batez ere ekoizpen txiki baten diseinua neurritan ondo egokitzeko probaldia egiteko aukera ematen dutela azpimarratuz. Azpiegituraz haratago, esperientzia, ikaskuntzak eta beharrak partekatzeko foroak garrantzia nabarmendu da.

Baserritarren artean behar partekatuei kolektiboki erantzutea etorkizunean jarraitu beharreko bidea dela azpimarratu da abeltzainen artean ere. Eraldaketa espazio partekatuak interesgarritzat jo dira, eta etorkizuneko erreleboari begira, egiteko moduak aldatzeko beharra nabarmendu da.

4.2. Herriko elikadura kontsumo ohituren azterketa

Kontsumitzailearen begiradatik

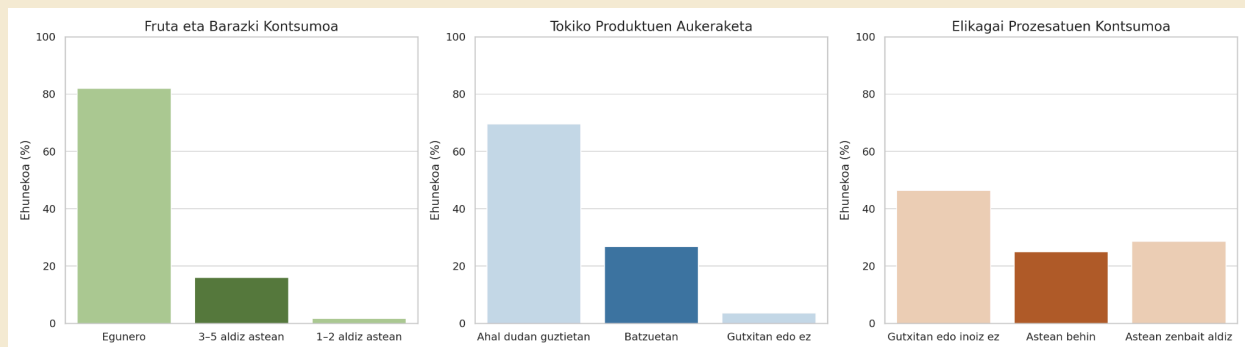
Herriko datuak osatu zein konparatu ahal izateko, begirada zabalagoa egin da, eta MAPAMA (Ministerio de Pesca, Agricultura y Alimentación)-ko elikadura-kontsumoko paneleko Gipuzkoako datuak aztertu dira. Eta bestalde, Metodologia atalean aipatu bezala, online galdetegi bat jarri da herritarren eskura. Guztira 56 erantzun jaso dira, %71,4ean emakumezkoak, eta batazbeste 50 urte ingurukoa. Ondoko taulan adin-banakapenak:

Adin-tartea	Partehartze %a
25-39 urte	%23,2
40-54 urte	% 46,4
55-69 urte	% 25
70-84 urte	%5,4

2023ko urrira arteko MAPAMAre datuek erakusten dute Gipuzkoako biztanleen artean elikadura-ohiturek osasunerantz, tokikotasunera eta jasangarritasunera bideratutako joera hartu dutela. Hala ere, Ataun bezalako herri txikietan joera horiek are nabarmenagoak eta sakonagoak agertzen dira, tokiko praktika eta sentsibiltateengatik.

Gipuzkoan, MAPAMAre arabera, barazki eta fruta freskoen kontsumoa Espainiako batez bestekoa baino handiagoa da, eta kontsumitzaileek elikagai osasungarriak lehenesten dituzte. Baina Ataunen, kontsumo-maila hori ez da soilik altua: %82,1ek egunero fruta eta barazkiak jaten dituzte, eta horrek erakusten du herritarren artean elikadura osasungarria oso barneratua dagoela. Lekaleei dagokienez, Gipuzkoan presentzia hazten ari dela ikusten da, baina Ataunen %78,6k astean 2-5 aldiz jaten dituzte, FAOk gomendatzen duen proteina begetalaren kontsumoaren norabidearekin bat eginez.

Haragiaren kontsumoa, Gipuzkoan bezala, Ataunen moderatua da. Hala ere, Ataunen %12,5ek ia inoiz ez du jaten, eta hori, batez ere, 55 urtetik gorako pertsonen artean nabari da. Arrainaren kontsumoan ere, bi eremuetan 1-2 aldiz astean kontsumitzea da ohikoena, baina Ataunen %12,5ek adierazi du ia inoiz ez duela kontsumitzen.

Produktuen prozesatuen kontsumoari dagokionez, Gipuzkoan igoera apal bat izan da azken urteetan, batez ere erritmo bizkorreko bizimoduarekin lotuta. Ataunen, berriz, %46,4k adierazi dute gutxitan edo inoiz ez dutela produktu horiek kontsumitzen, eta joera hori are nabarmenagoa da adin handikoen artean (%100ek ez dute halakorik kontsumitzen). Honek argi erakusten du Ataungo elikadura-ohiturak gehiago hurbiltzen direla osasun gomendio orokorretara.

Bestetik, tokiko eta sasoiko produktuen aldeko jarrera nabaria da Gipuzkoan, baina Ataunen honek oinarri komunitario eta pertsonalagoa du. Inkestatuen %69,6k adierazi dute tokiko elikagaiak hautatzen dituztela ahal duten guztietan, eta horrek erakusten du tokiko ekonomiaren eta ingurumenarekiko arduraren aldeko konpromisoa. Gipuzkoan bezala, Ataunen ere kontzientzia hau hedatzen doala diote datuek. Hala ere, erosketa-ohiturei dagokienean, supermerkatu handi eta hipermerkatu kateek hartzen dute merkatuaren zati handiena. Badute ordea Gipuzkoa mailan, merkatu tradizionalak, azokek eta denda espezializatuek (harategiak, arraindegia, okindegiak,...) oraindik presentzia, kalitatearekiko sentsibilitate altuaren eta ohitura sozialen ondorioz. Ataunen, merkaturik ez bada ere, kontsumo-talde egonkorra dago, iada 13 urte pasako ibilbidea duena, horrek kontsumitzaileengandik suposatzen duen konpromezu mailarekin.

Azterketa sakonago batek agerian uzten du adinak, generoek eta baratza edukitzeak eragin zuzena dutela elikadura-ohituretan. Zaharrenek (70-84 urte) elikadura osasungarriagoa dute: fruta, barazki eta lekale gehiago, eta prozesatu gutxiago kontsumitzen dituzte. Emakumeek gizonek baino kontzientzia handiagoa erakusten dute, bai elikagai osasungarrien kontsumoan, bai tokiko produktuen hautaketan. Gizonak, berriz, haragi eta

produktu prozesatu gehiago kontsumitzeko joera dute. Bestalde, baratza edukitzea faktore giltzarri bat da: baratza dutenek fruta eta barazki gehiago kontsumitzen dituzte, produktu prozesatu gutxiago eta tokiko elikagai gehiago hautatzen dituzte, eta elikadura jasangarri baterako joera argiagoa dute.

Ondorioz, Ataungo kontsumitzaileen elikadura-ohiturak ez dira soilik osasungarriak, baizik eta jasangarritasunari, tokikotasunari eta kontsumo arduratsuari oso estu lotuak daude, jasotako erantzunen arabera. Gipuzkoako datuekin alderatuta, Ataunek joera osasungarri eta jasangarri horiek sakonago eta koherenteago garatzen dituela esan daiteke, eta komunitate txikietan elikadura iraunkorrerako oinarriak sendoagoak izan daitezkeela ondoriozta daiteke. Hala ere, albora utzi gabe, supermerkatu handi eta hipermerkatu-kateek jarraitzen dutela merkatuaren zati nagusia.

Herri baratzak, tokiko elikadura sistema indartzeko tresna

Herri baratza edo baratze komunitarioak tokiko elikadura sistema indartzeko tresna eraginkor eta beharrezkoak dira. Espazio hauek elikadura jasangarriaren, komunitatearen kohesioaren eta ingurumenaren zaintzaren arteko lotura bizia dira. Lehenik eta behin, baratze komunitarioek aukera ematen dute bertan bizi diren herritarrek euren elikagaiak modu autonomoan eta arduratsuan ekoizteko. Horri esker, garraio luzeak saihesten dira, energia eta baliabide gutxiago kontsumitzen dira, eta beraz, karbono aztarna txikiagoa uzten da. Sasoiko eta tokiko produktuak lehenesten direnez, elikadura osasuntsuagoa eta freskoagoa bermatzen da.

Bestetik, herri baratzek tokiko elikadura kate laburrak indartzen dituzte, ekoizle txikien lana balioan jarriz eta herritarrak ekoizpen-prozesuaren parte bihurtuz. Horrela, elikadura sistema bidezkoagoa eta iraunkorragoa eraikitzen da, non tokiko ekonomia eta komunitatearen autohornikuntza elkar elikatzen diren. Halaber, baratze hauek hezkuntza eta kontzientziazio gune bihurtzen dira, jendeak elikagaien jatorria, ingurumenaren garrantzia eta kontsumo arduratsua praktikan ikas ditzan.

Baratze komunitarioek gizarte-loturak sendotzen dituzte eta bizilagunen arteko elkarlana sustatzen dute. Landareen eta lurraren zaintzak balio sozialak ere elikatzen ditu: elkartasuna, pazientzia, eta ardura partekatua. Herrian bertan, baratze horiek arnasmune berde eta sozial bilakatzen dira, eta ingurumenarekiko harreman zuzena berreskuratzen dute honi esker herritarrek.

Arrondon kokatzen den herri baratza, martxa hartu aurrean

2025eko udaberrian jarri dira martxan Ataungo Herri baratzeak. 28 sail txiki jarri dira herritarren eskura, eta adin zein jatorri desberdinetako herritarren topaleku bihurtu da Arrondon kokatzen den espazio hau. Abiatu berri bada ere, iada komunitate harremanak sortzen hasiak dira, eta partekatze espazio ederra sortu da. Baratzegintza ekologikoan jardutea da erabilera baldintza, eta horretarako formakuntza bat ere jaso dute erabiltzaileek. Komunitatea indartu, auzolana praktikatu eta tokiko elikadura sistema indartuko duen gunea izatea espero da.

Herriko Merkataritza eta HORECA kanalak zer dio?

Merkataritza eta HORECA kanala (hotel, taberna jatetxe eta kafetegiak) eragile estrategikoak bihurtzen dira tokiko elikadura-sistemak eta hauen baitako zirkularitatea sustatzeko garaian, ekoizle txikien eta azken kontsumitzaileen arteko lotura zuzena erraztuz

Merkataritzak eta HORECA sektoreak zeregin bikoitza betetzen dute tokiko elikadura sisteman. Alde batetik, banaketa eta ikusgarritasunaren arloan, tokiko produktuak merkatuan kokatzeko tresna nagusiak dira. Saltoki txikiek eta ostalaritza establezimenduek tokiko produktuen erakusleirio gisa jarduten dute, kontsumitzaileei bertako produktuen kalitatea eta berezitasuna ezagutaraziz. Horri esker, tokiko produktuek balio erantsia lortzen dute, eta komunitatearen barruan kontsumo-eredu arduratsuagoak sustatzen dira. Beste alde batetik, sektore hauek tokiko ekonomiaren lokalizazioa ahalbidetzen dute: elikadura katearen barnean sortzen den balioa tokian bertan mantentzen da, eta horrek enplegua eta jarduera ekonomikoa indartzen ditu.

HORECA sektoreak, bereziki, tokiko elikadura kulturaren transmisioan paper garrantzitsua du. Tokiko sukaldaritzak eta gastronomiak nortasun kolektiboa islatzen dute, eta jatetxeek edo kafetegiak kultura hori kontsumitzaileari helarazten diote. Tokiko produktuen erabilerak, beraz, ez du soilik dimentsio ekonomikoa, baizik eta kulturala ere: tokiko identitatearen adierazgarri bihurtzen da.

Eskuartean dugun aferan aktore estrategikoak direnez, banakako galdetegia pasa diegu herriko zerbitzuei. Guztira 2 merkataritza-zerbitzu eta 4 HORECA kanaleko zerbitzu (taberna, kafetegi zein jatetxe barnebilduz). Galdetegia bi ataletan banatu da. Batetik, tokiko elikagaien erosketa eta erabileraren inguruan galdetu zaie, eta bestetik elikagaien xahuketaren eta frakzio organikoaren kudeaketaren inguruan.

Izan ere, 1/2025 Elikagaien galera eta xahuketaren prebentziorako Legea 2025eko uztaillean sartu da indarrean. Bere helburu nagusia da elikadura-kate osoan zehar —ekoizpenetik kontsumora arte— sortzen diren elikagai-galerak eta hondakinak murriztea, eta ahal den neurrian, soberakin horiek kontsumo humanoan berrerabiltzea. Hori dela eta, lege honek

eragin zuzena du HORECA kanalean, elikagaien kudeaketan, antolaketan eta bezeroekin duten harremanean aldaketa esanguratsuak ezarritz.

Legeak elikagaien kudeaketarako lehentasunen hierarkia ezartzen du: lehentasunez, soberakinak giza kontsumora bideratu behar dira —adibidez, donazioen bidez—; bigarren mailan, beste erabilera alternatibo batzuk sustatu behar dira, hala nola animalien elikadurarako edo industriarako aprobetxamendua; eta azken aukera bezala, hondakin gisa tratatu behar dira (adibidez, konpostatze bidez). Horrek esan nahi du establezimenduek ez dutela elikagai egoki bat zuzenean botatzerik, aurretik beste aukera batzuk aztertu gabe.

HORECA sektorean, legeak betebeharrak praktiko zehatzak ezartzen ditu. Alde batetik, establezimenduek bezeroei aukera eskaini behar diete soberakinak eramateko, inolako kostu gehigarriarik gabe. Gainera, ontzi horiek berrerabilgarriak edo birziklagarriak izatea gomendatzen du legeak, ingurumen-jasangarritasuna sustatzeko.

Bestetik, establezimenduek "elikagai xahuketaren prebentziorako plan" bat izan behar dute. Plan horrek elikagai-galerak non sortzen diren identifikatu behar du (prestaketa-fasean, biltegiatzean, zerbitzuan, etab.) eta neurri zehatzak ezarri behar ditu horiek gutxitzeko. Halaber, elikagaien soberakinen jarraipena egin eta emaitzak neurtzeko sistema bat izan behar da. Mikroenpresak —10 langile baino gutxiago dituztenak edo 2 milioi eurotik beherako fakturazioa dutenak— eta 1.300 m² baino azalera txikiagoko establezimenduak salbuetsi daitezke plan hori formalki edukitzetik, baina gomendagarria da neurriak neurri batean aplikatzea. Ataungo zerbitzuen tamaina kontutan izanda, gomendio mailan eragiten die neurri honek.

Galdetegiaren erantzunetara itzuliz, jarrera/erantzun desberdinak aurkitu dira gaiaren inguruan. Merkataritzari dagokionean, nahiko harreman jarraia dute tokiko ekoizleekin. Tokikotasunaren neurria batetik bestera aldatzen da, baino Gipuzkoako mugen barruan ulertu daiteke nagusiki. Maiz, harreman hau ez da ekoizle profesionalekin, baizik eta baserriar ez profesionalekin, edo iada erretiroa hartu dutenekin. Bi kasuetan, harreman zuzena balioan jarri da, ekoizlea zein produktuaren ezagutza bermatzen duelako. Eta bezeroak produktuaren ezagutza izatea ere aipatu da, batez ere gaztari dagokionean. Barazkiak, gazta eta baserriko arrautzak dira bezeroek gehien eskatzen dituzten tokiko produktuak. Gainontzean, ez dute kontsumitzailea kontzientziazatuta sentitzen. Herritarrak tokiko produktuak ordaintzeko prest ote dauden zalantza adierazi da.

Taberna eta jatetxeen kasuan berriz, lan egiteko modu desberdinak behatu dira. Guztietan dago tokiko produktuaren presentzia, batean izan ezik. Kasu honetan, tokiko merkataritza babestea izan da apustua, eta herriko dendetan egiten ditu erosketa guztiak bere zerbitzua emateko. Batzuetan, lehengaia ekoizleengandik zuzenean eskuratzen da (barazkiak, arrautzak, esnekiak,... Ataun edo Goierrikoak), eta besteetan tokiko elikagai industriak hartzen du garrantzia (tokikotasuna Gipuzkoa mailan ulertuta). Interes propioetik abiatzen da guztietan tokiko elikagaien aldeko apostua. Harreman zuzenak ematen duen konfidantza eta produktuaren ezagutza mailak, kalitatea bermatzen duela uste da, eta hortik apostua. Hala ere, eskaintza txikia edo irregularra izan ohi dela eta horrek harremana zailtzen duela aipatu da. Tokiko ekoizleek garaikotasunetik harago baratzegintza produktuak lantzeko saiakerak egitea eskertuko lukete adibidez. Bestetik, entrega zailtasunak ere aipatu dira, eta honek eragindako prezioen gorakada. Honi aurre egiteko, herriko merkataritzarekin josita duten lagunarteko aliantza nabarmendu da, elkarri laguntzeko prestutasuna dagoela azalduz.

Kontsumitzaileak duen tokiko ekoizleen ezagutzaz galdetu denean, ahobatekoa izan da erantzuna. Gazta ezagutzen da eta eskatzen da, baina gainontzekorik ez. Aipatu da ere, jatetxe zerbitzuetan 4. gamako produktuekin lan egiteko joera nabarmen areagotzen ari dela, eta horren aurrean kontsumitzaileak ez duela adierazten kezkarik. Ondorioz, kontsumitzaileen interes faltari egozten diote hau. Amaitzeko, aipatu da ere, egungo araudi sanitario estuak, ez duela uzten nolanahi baserrian ekoizitako elikagaiak sartzen jatetxeetan. Honek, tokiko produktuen eskaintza nabarmen murrizten duela, eta zailago bihurtzen dela bilaketa hau.

Elikagaien xahuketaren inguruan galdetu denean, ikusi da norberak bere estrategia duela, denak ere antzeko funtzionatzen dutelarik. Planifikazio bat bada, menua planifikatu edo eskaintza moldatzeko joera dagoelarik sor daitekeen elikagai soberakina detektatzen denean. Soberakin motaren arabera, sukaldaritzan berrerabiltzeko aukera ere baliatzen da. Giza kontsumorako ez badago, harremana duten ekoizle edo baserritarrei ematen zaie animalientzako. Hau da adibidez, sagardoa egiteko prozesuan sortzen den sagar patsari ematen zaion irtenbidea, abeltzain batek arto berdearekin aziendarentzako pentsua osatzen baitu.

Amaitzeko, tokiko ekoizleekin harremana lantzeko prestutasunik izango luketen galdetu da, eta guztiek diote saiakera egiten dutela, eta badituztela ustez beharrezko dituzten harremanak. Hala ere, informazio eta kontaktu trukearen aurrean irekita agertu dira, interesgarria izan daitekeela adierazita.

Frakzio organikoa Ataunen

Konpostatze komunitarioak onura ugari ditu ingurumenarentzat, gizartearentzat eta ekonomiaren aldetik. Ingurumenari dagokionez, etxeetan sortzen diren hondakin organikoak —elikagai-hondarrak, hostoak eta antzekoak— tokian bertan birziklatzeko aukera ematen du, zabortegetara edo errauskailuetara bidali orde. Horri esker, metano isurpenak nabarmen gutxitzen dira, izan ere, zabortegetan hondakin organikoak oxigenorik gabe deskonposatzean gas hori sortzen da, eta hori berotegi-efektuko gas kaltegarrienetako bat da. Gainera, konpostatze prozesuak lurzoruaren kalitatea hobetzen du, konpostak lurra emankorrago eta osasuntsuago bihurtzen duelako, eta pestizida edo ongarri kimikoen beharra murrizten du. Horrela, tokiko baliabideen zikloa ixten da eta garraio edo energia-kontsumoa ere murrizten da.

Auzokonpost gune bat San Martinen

Gizartearen ikuspegitik, konpostatze komunitarioak auzokoen arteko harremanak sendotzen ditu eta elkarlana sustatzen du. Auzokonpost guneetan bizilagunek elkar ezagutzeko, esperientziak partekatzeko eta ingurumenarekiko ardura kolektiboa lantzeko aukera dute. Gainera, jarduera honek balio handia du hezkuntza ekologikorako, bai haurrek bai helduek hondakinen kudeaketa jasangarriaren garrantziaz jabetzen direlako. Parte-hartze aktiboaren bidez, herritarrek beraiek bihurtzen dira ingurumenaren zaintzaren eragile.

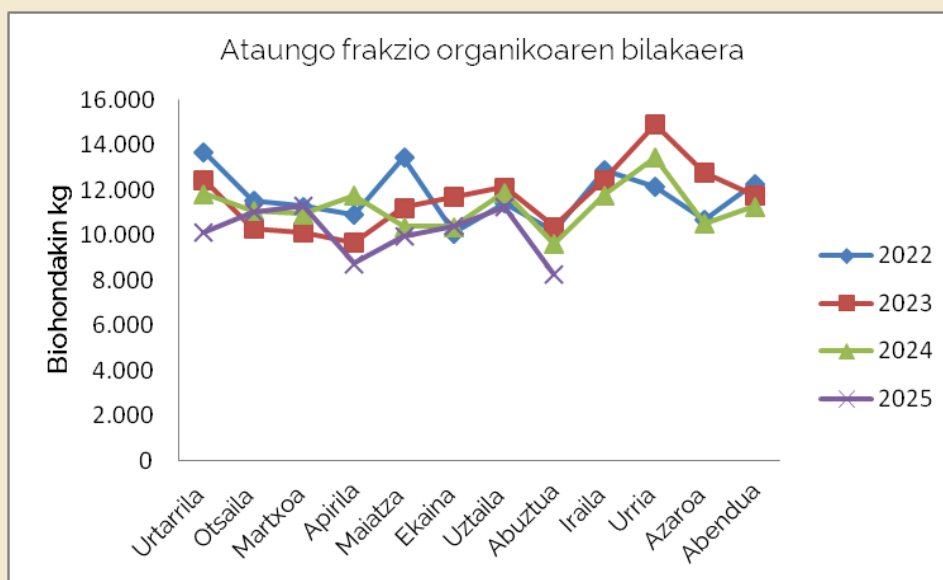
Ekonomikoki ere baditu abantailak. Tokian bertan konpostatzeak hondakinen bilketa eta garraio kostuak gutxitzen ditu, eta, gainera, konposta bera ongarri natural eta doako

bihurtzen da, baratzeetan, parkeetan edo lorategietan erabil daitekeena. Horrez gain, halako proiektuek tokiko enplegua sor dezakete, konpostaren zaintza edo ingurumen-hezkuntzako lanetan.

Konpostatze komunitarioa ingurumenarekiko jasagarritasunaren, auzolanaren eta ekonomia zirkularraren adibide argia da. Hondakinak baliabide bihurtzen ditu, komunitatearen kohesioa indartzen du eta gure ingurunearekin harreman osasuntsuago eta arduratsuagoa eraikitzen laguntzen du.

2022an ekin zitzaion Ataunen auzo-konposta egiteko proba pilotuari. Proba honetan, 3 gune jarri ziren San Martin eta San Gregorion. Lehen urtean egituratzailearekin arazoren bat izan zen, baino gainontzean partehartzaileak konforme agertu ziren prozesuarekin, eta 2025erako auzokonpostatze guneak ugaritu dira bi auzo hauetan.

Sasieta Mankomunitateko datuak aztertuta, 2021. urtetik hona frakzio organikoaren bilakaera beheranzkoa dela nabarmentzen da, eta sistemaren pilotajea martxan jarri zen urtean aurreko urtetik 7000kgtan gutxitu bazen frakzio organikoa, ikusten da proiektua hedatzearekin beste horrenbesteko beherakada eman duela.

Frakzioen ehunekoa begiratuta, hondakin guztien % 32a bazen proiektu pilotuaren lehen urtean organikoa, egun %29a izatera pasa da.

5. ONDORIOAK

Ataungo elikadura sistemaren azterketak agerian uzten du herriak potentzial handia duela tokiko eta jasangarriagoa izango den elikadura eredua garatzeko. Azterlanak erakusten duenez, Ataunek lotura estua mantentzen du oraindik baserriarekin, nekazaritzarekin eta abeltzaintzarekin, eta hori da bere elikadura sistemaren oinarria. Hala ere, jarduera horien etorkizuna zalantzan dago, sektorearen zahartzeak, belaunaldi-errelebo eskasak eta merkatuaren presioek sortzen dituzten erronken ondorioz.

Herriko ekoizpena ustiategi txikiz osatua dago, eta jarduera nagusiak ardi eta behi abeltzaintza dira. Produktu gehienak tokiko lurren ustiapenean oinarritzen dira, baina intsumo gehienak —pentsuak, alpapa edo ongarria, besteak beste— kanpotik ekarri behar dira, eta horrek menpekotasun handia sortzen du.

Salmenta kanalei dagokienean, ekoizpenaren zati handi bat handizkako merkatura bideratzen da, eta horrek ekoizleen irabazi-marjinak mugatzen ditu. Hala ere, salmenta zuzena eta kate laburrak indartzen ari dira pixkanaka, batez ere kooperatiben bidez, eta horrek tokiko ekonomia eta produktuaren balio erantsia handitzeko aukera ematen du.

Zirkulartasunari dagokionez, egungo egoera ez da oraindik oso aurreratua. Hondakinen kudeaketa da erronka nagusietako bat: ximaurra eta artilea dira kudeaketa zailenak dituzten baliabideak. Artilearen kasuan, ekoizpenaren zati handi bat ez da baliatzen, eta askotan hondakin gisa amaitzen du, balio handiko materiala izan arren. Horrek argi uzten du beharrezkoa dela balorizazio bide berriak garatzea, hala nola isolamendu naturalak, ongarria edo artisautza produktuak sortzea. Beste alde batetik, plastikoen bilketa eta kudeaketa hobeto antolatuta daude, Gipuzkoako Foru Aldundiaren laguntzarekin, baina sistema berriak (MAPLA) etorkizunean aldaketak ekarriko ditu.

Giza baliabideei dagokienez, emakumeen presentzia gero eta handiagoa bada ere, oraindik ere bigarren mailan dago sektorean. Belaunaldi-erreleboa da kezka handienetakoa: gazte gutxi ari dira nekazaritza eta abeltzaintzaren munduan sartzen, eta horrek etorkizuneko jarraipena arriskuan jar dezake. Prestakuntza, berrikuntza eta gazteentzako pizgarriak funtsezkoak izango dira egoera hori irauli eta sektoreari etorkizuneko aukera berriak emateko.

Kontsumoaren ikuspegitik, herritarren artean gero eta handiagoa da tokiko produktuekiko interesa, baina erosotasuna eta ohitura modernoak nagusitzen dira oraindik: supermerkatu handiek eta online erosketek merkatuaren zati handiena hartzen dute. Horrek erakusten du beharrezkoa dela sentsibilizazio-lana egitea, tokiko produktuen balioa nabarmentzeko eta kontsumo arduratsuago baterantz bultzatzeko.

Laburbilduz, Ataunek abiapuntu sendoa du elikadura sistema zirkularra eraikitzeko: baliabide natural ugari, tradizio bizia eta komunitate kohesionatua. Hala ere, trantsizio hori gauzatzeko ezinbestekoa izango da estrategia bateratua ezartzea, udalaren, ekoizleen eta herritarren arteko lankidetzan oinarrituta. Etorkizuneko erronka nagusiak honako hauek dira: belaunaldi berrien parte-hartzea bermatzea, azpiegitura eta prestakuntza hobetzea, eta tokiko merkatu eta kate laburrak indartzea.

Azken batean, Ataungo elikadura sistema jasangarriagoa eta zirkularragoa izan dadin, beharrezkoa izango da baliabideak modu eraginkorrean erabiltzea, hondakinak balio bihurtzea eta tokiko komunitatea prozesuaren erdigunean kokatzea. Hori lortuz gero, Ataun eredu bihur daiteke beste lurralde askorentzat, tokiko ekonomiaren eta ingurumenaren arteko oreka berria erakusten duen adibide praktiko gisa.

6. EKINTZA PLANA

Egindako diagnostikotik abiatuta, Ataungo elikadura sistemaren zirkulartasunean pausoak ematen joateko ekintza-plan proposamen bat landu da, jarraian azalduko dena.

Ekintza-plan hau, Agroekologiaren aldeko Udalerrien Sarearen materialean oinarritu da, sare honen baitan estatu mailan udal-mailan egiten ari diren esperientziak eta ezagutza teknikoak biltzen baitira.

4 ataletan banatzen da beraz proposatutako ekintza-plana, eta atal bakoitzean ekintza desberdinak proposatzen dira:

1. Elikadura Politikak aurrera eramateko administrazioaren antolaketa eta gobernantza lantzea.

- Ekintza plana aurrera eramateko eragile anitzak bilduko dituen foroaren osaera.

Foro honetan ekintza plana aurrera eramateko baliabideak, aurrekontua eta egitura erabakiko dira. Udal-taldeko arlo desberdinen koordinazioa bideratuko da bertatik, baita udal-mailatik gorako administrazioekin lankidetzak bideak ere. Koordinazio-arduradun bat izendatuko da, eta gobernantza egitura eraginkorra izan dadin, aktore guztien errepresentazioa eta partehartzea bermatuko da.

- Ekoizleak eta udalaren errepresentazioa bilduko dituen foroaren sorrera.

Diagnostikorako elkarriketatuek behar moduan proposatu dute herri-onurako mendiaren erabilera kudeatzeko eta araudiaren betearazpena ziurtatzeko ekoizle eta udalak osatutako foro baten sorrera. Behar horri erantzuteaz gain, udalak herri-larreak ekologikoan zertifikatzeko pausoa eman berri duen honetan, abeltzainen artean sor daitezken zalantzei erantzuteko balio dezake ere foro honek, baita ekoizleen beharretatik abiatuta, eta kanpo-dependentziak murrizten joateko beharra aintzat hartuta, kudeaketa eredu desberdinen inguruko esperientziak, ezagutzak eta formakuntza berriak partekatzeko ere.

2. Ekoizpen berrientzako dei-efektua bideratuko duen testuinguruaren sorrera.

- Udal-burokraziari dagozkion tramite administratiboak eta araudiak ekoizpen agroekologiko txiki eta ertainentzako egokitu.

Instalazio berrien tramitazioan araudiaren irakurketa malgua ezartzea ekoizpen agroekologiko txiki eta ertainak mesedetuz. Ustiategi berrien instalakuntzak errazteko, karga administratiboa arindu eta bidelaguntza eskaintzea babes-sareen eraikuntzan, formakuntzara sarbidean, etxebizitza bilaketan, e.a. Honekin batera, tokiko ekoizpenak sustatzeko testuinguruak ere garrantzia hartuko du, ekoizleen egin-beharrek herriguneko bizitzarekin topo egitean errespetuzko jokaerak eta lehenespenak bilatuko dituen araudiak landuz (traktoreaz herria zeharkatzeko edo artaldearekin herrigunea igarotzeko esaterako). Honi lotuta, herritarrekin dagokion sentsibilizazioa burutu.

- Nekazal lurak babestu, berroneratu eta berraktibatze lanketak abiatu.

Ataungo Udalak bide hau abiatua du, azken herri antolaketa planaren baitan nekazal lurren babes-mekanismoa aktibatu baitu. Emandako pauso honi jarraibidea emateko, elikagaien ekoizpenerako ekimen agroekologiko berriei sarbidea errazteko mekanismoak pentsatu eta aktibatzea da ekimen honen helburua.

- Ekoizpenaren ikuspegi agroekologikoan formakuntza eta bidelaguntza integrala bideratu.

Ekoizle nahiz udal-mailako politiko, tekniko zein administrarientzako formakuntzak eta berdinen arteko ikaskuntza partekatzeko espazioen sorrera, bai eta beste herri batzuetako esperientziak ezagutzeko foroetan partehartzea bideratzea.

- Udal-teknikariaren figura ezartzea herrian, elikadura-sistemaren bertokiratzea eta honekin loturiko gaiak bideratzeko

Herri mailan abiatuko den lanketa koordinatuko duen figura udal-langilea izan daitekeenaren bideragarritasun azterketa burutzea. Elikadura-plana koordinatu, herri-lurren kudeaketaz arduratu eta ekoizle-foroaren dinamizazioa sustatzea leudeke bere funtzioen artean, udalak izan ditzazken eta bere ardurekin bat letozkeen beste behar batzuei ere erantzunez.

- Herri-bideen konponketa lanen lehenestean ustiategien kokapenak eta ekoizleen erabilerak aintzat hartzea.

Atal honetako lehen neurriarekin esan bezala, ustiategietako egunerokoa errazago egiteko asmoz, bide-azpiegiturak egoera egokian mantentzea eta herriko aktibitate ekonomikoak bidearekiko duen menpekotasuna kontutan izatea leheneste ariketa egin behar denean.

3. Elikagaien ekoizpen eta kontsumo ereduak eraldatzea.

- Ekoizle konbentzionalentzako trantsiziorako bidelaguntza eskaini.

Lehen sektorearen trantsizioan akonpainamendua beharrezkoa da, eta udalera jotzen duten kasuak bideratzeko protokolo bat zehazteak, bidelaguntza hori kanpo-laguntzarekin bideratzeko aukera eskainiko luke.

- Ekoizleen kontaktu zerrenda osatu.

Salmenta zuzena sustatzeko ekoizle eta herriko denda eta taberna/Jatetxe artean informazio eta kontaktuak gurutzatu.

- Herriko kontsumo-talde zein azoka berezien sustapena.

Asteroko kontsumoa zein azoka berezietan herriko ekoizpenen eta artisautzaren presentzia egonkortzeko ekimenak finkatu. Dagoeneko finkatuta dauden hoiei ikusgarritasuna eman udal-webgunearen zein eskuorri berezien bidez. Herriko kontsumo-taldeari ere ikusgarritasuna eman, funtzionamendua herritarrei azalduz eta partehartzera gonbidatuz.

- Udal-ahuntzainaren figura martxan jarri.

Urtero errepikatu behar izaten diren desbroze-lanak ordezkatzeko dituen ahuntzain-zerbitzuaren bideragarritasuna aztertu. Antzeko esperientziak arakatu eta herrian zein beste herri batzuekin elkarlanean izan dezakeen egingarritasuna aztertu. Ekimen honek, herriko ekoizleen dibertsifikazio aukeretan arakatzen ere lagunduko luke.

- Eskola-jangelaren kudeaketa ereduaren aldaketa aktiboki sustatu.

Egun, eskola-jangela da herriko eskumen publikoko jantoki bakarra. Bere kudeaketa Hezkuntzaren esku badago ere, kudeaketa ereduaren aldaketa eskaera udaletik bideratzea lehentasunezko ariketa da, udala subjektu politiko aktibo bihurtuz. Kudeaketa ereduan apurka ematen ari diren aldaketa bakanek, atzetik babes politikoa eta herri-mailako ekimen zabalagoak baitan izan dituzte. Ataun egitera doan bidea aintzat hartuta, eskaera administratiboa bideratzea garrantzitsua da herriko elikadura-sistema bertokiratzeko bidean.

- Azpiproduktuak balioan jartzeko ekimenak sustatu.

Odolkiarekin egiten den sustapen lana beste azpiproduktu batzuetara hedatu.

Herrian artzantzak duen garrantzia aintzat hartuta, artilea balioan jartzeko ekimena interesgarria izan liteke, Jentilbaratza Elkartearekin elkarlanean, esaterako.

- Erosketa berdean, hitzarmen zein pleguen lanketan tokiko elikaduraren sustapena lehenetsiko duten testuinguruak sortu.

Udalak zuzenean egingo dituen kontratazio, hitzarmen zein dirulaguntza emakidetan tokiko elikadura lehenetsiko duten irizpideak eta baldintzapenak txertatzean datza ekintza hau. Herri-mailan antolatzen diren ekimen guztietan ikuspegi hau txertatzea, eta politika eta ekintza koherentea izatea bilatuko du ekintza honek.

4. Gizartearen elikadura ohiturak eta testuingurua hobetzea.

- Nekazaritza eta ekonomia zirkularren heziketa-tailerra ikastetxean/Gaztelekuan/Udalekuetan.

Hezkuntzan lehen sektorea balioan jartzeko ekimenak burutu. Herriko ustategiak ezagutzeko bisitak, nekazal-eskolara bisita, ... Eta tokiko jakiak kanpokoekiko bereizteko behar den ikuspegi kritikoa lantzeko saioak burutu.

- Herriko erosketak eta herriko produktuak sustatzeko bonoak.

Herriko produktuak eta erosketak herrian egiteagatik pizgarriak eskainiko dituzten ekimenak martxan jartzea.

- Elikagai xahuketa ekiditeko ekimenak martxan jarri.

Eskolako konpostatze-gune komunitarioan sortu diren arazoen harira, eskolako jangelari lotuta elikagai xahuketa ekiditeko ekimenak pentsatu eta martxan jartzea. Soberakinak jendarteratzeko hozgailua jartzetik, ikasleekin platerako soberakinen neurketa egitera.

- Herriko produktuak promozionatzeko panel elektronikoa.

Herriko berriak zabaltzeko balio izateaz gain, herriko produktuak eta ekoizpen proiektuak promozionatzeko panel argizatuen instalazioa.

- Herri-baratzetan tailerrak.

Herri-baratzetan bildu den interesa eta komunitate-izaera baliatuz, baratzegintzaren inguruko jakintzetan sakondu eta ekoizpenetan ekonomia zirkularrak duen garrantzia azpimarratuko duten tailerrak antolatzea.

- Herritarrekin elikadura-tailerrak

Elikadura osasunaren oinarrian dago, eta tokiko eta garaiko jakiekin elikatzeak badu bere garrantzia. Honen inguruko informazio-tailerrak herritarrei modu zabalean zein adin-tarte bereiziei ematea elikadura-ohitura osasuntsu eta kontzienteak eraikitzeko ezinbestekoa da.

7. SENTSIBILIZAZIO ETA HEDAPEN JARDUERAK

Azterlanaren ondorioak herritarrengana hedatzeko eta herritarrak sentsibilizatzeko jarduera desberdinak burutu dira. Besteak beste, Joxemiel Barandiaran Herri Ikastetxeko LH 6. mailako ikastaldearekin sentsibilizazioa burutu da eskolan. Ekoizleekin lansaioa ere deitu da ondorioak partekatu eta ekintza-planaren inguruko kontraste-ariketa lantzeko. Eta amaitzeko, herritarrekin ondorioen aurkezpena eta ekintza-plana osatzeko partehartze saioa ere egin da.

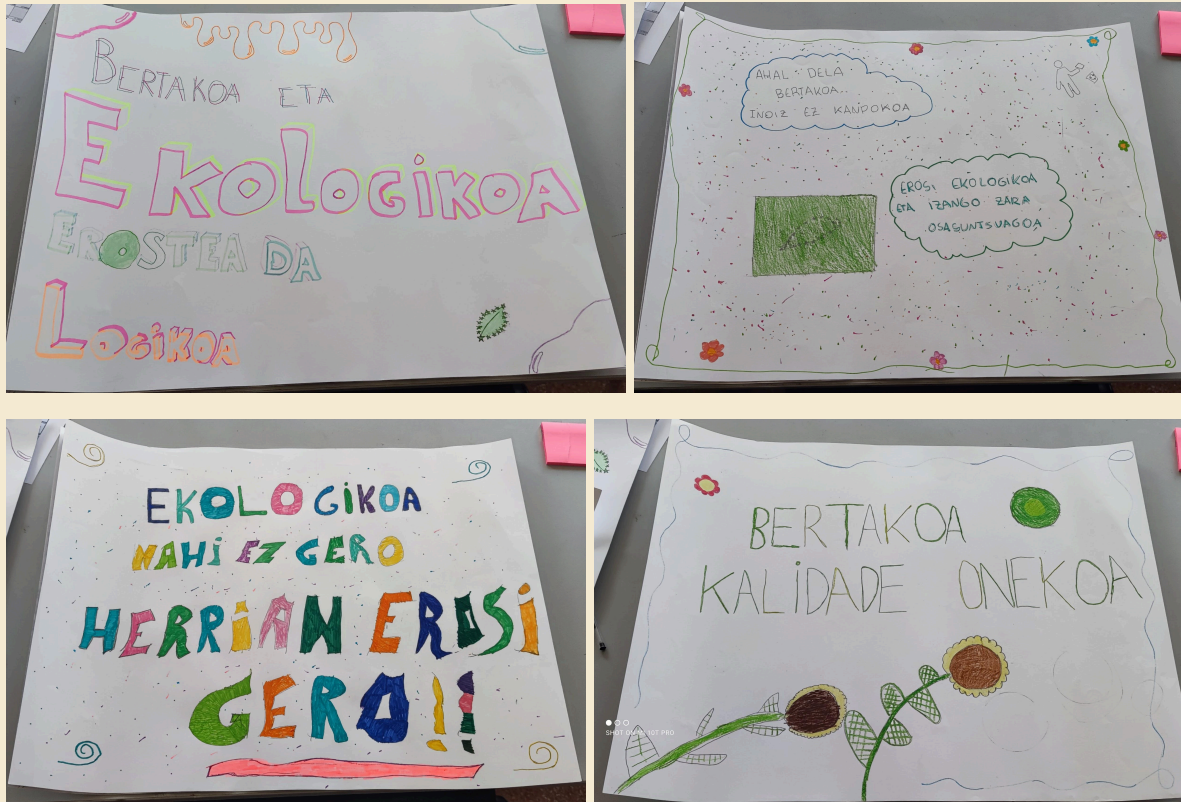
Sentsibilizazio jarduera eskolan

"Zure platerean hasten da mundua" unitate didaktikoaren lanketa burutu da LH 6. mailako ikasleekin. Material hau, iraunkortasuna bere zentzu guztietan aztertzeko prestatuta dago, eta horretarako, gure elikagai-kontsumoak sortzen dituen eraginak: ingurumena, ekonomia, gizartea eta kultura.

Lanketa honetan zehar, ondoko kontzeptuekin jolastu dute ikasleek, besteak beste: Garaikotasuna, iraunkortasuna, klima aldaketa, elikagai xahuketa, ekonomia zirkularra, bidezko merkataritza, parekidetasuna, lan-baldintza duinak eta komunitate izaera.

Herrian ezagutzen dituzten ekoizleak, hauen egiteko moduak, herriko erosketa aukerak eta norberaren erosketa-ohiturak arakatu dira, eragiten dituzten ondorioen inguruan hausnartu da eta saioa amaitzeko, herritarrei tokiko elikagai iraunkorren aldeko apustua egin dezaten bozgorailu lana egiteko sormen ariketa bat burutu dute.

Ekoizleekin lansaioa

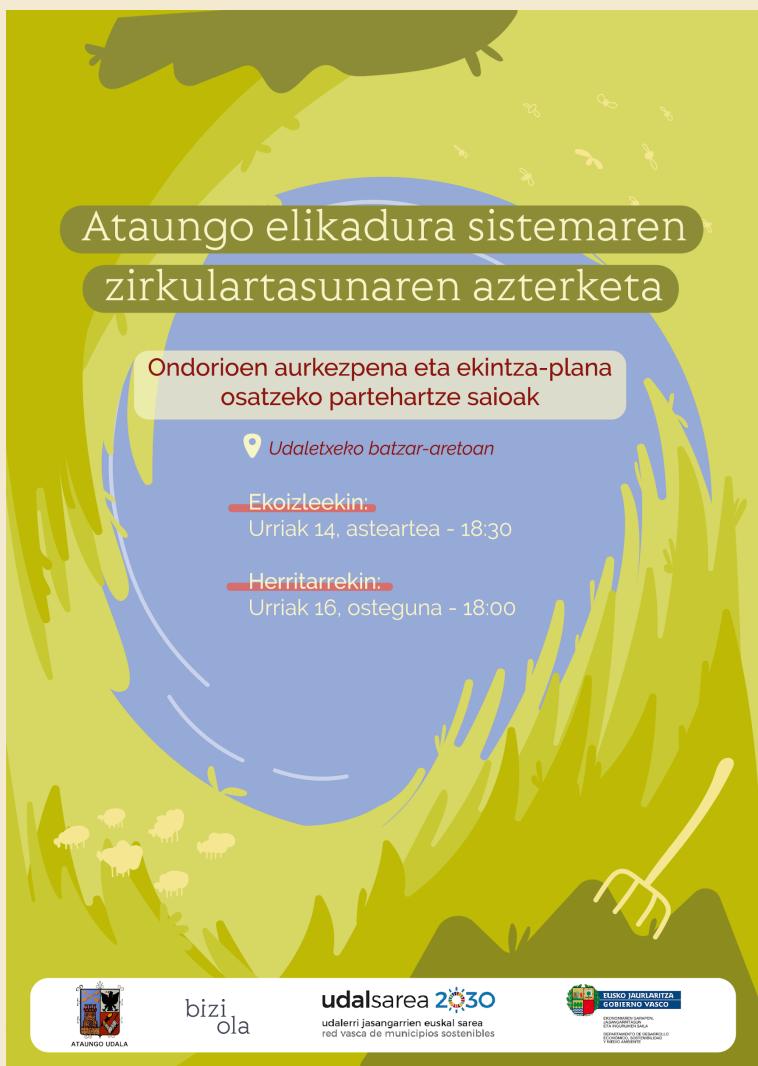
Urriak 14, asteartea, arratsaldeko 18:30etan ezarri zen hitzordua ekoizleekin. Saio honetan partehartzea eskasa izan zen, 2 ekoizle bakarrik gerturatu baitziren lansaioa (biak ere artzainak eta gizonezkoak), banan bana gonbidapena luzatu bazitzairen ere.

Hala ere, azterketako ondorioak partekatu ziren, eta ekintza-plana osatzeko proposatutako ekimenak mahai gainean jarri eta bertaratutako ekoizleen proposamenak ere jaso ziren. Besteak beste, ondoko proposamenak egin zituzten ekoizleek:

- Bertako produktuen salmenta sustatzeko bono-kanpaina, baita bertako komertzioetan erosketa sustatzekoa ere.

- Sektoreko proiektuei udalak babesa ematea.
- Lehen sektorearen sustapenerako udal-teknikari figura sortzea.
- Herriko produktuei ikusgarritasuna ematea herrian. Hala nola, panel elektroniko baten bidez (Idiazabalgo panelaren adibidea ekarri zuten).

Ekimen hauek, herritarrekin egin beharreko partehartze saioan aintzat hartu ziren.

Deialdi publikoen kartela

Herritarrekin partehartze saioa

Urriaren 16an, osteguna, arratsaldeko 18:00etan Udaletxeko batzar-aretoan izan zen herritarrekin hitzordua. 12 herritar bildu ziren guztira. Partehartze handiagoa espero bazen ere, esan behar da herriko agenda betea zegoela egun honetan, eta honek eragin izana aintzat hartzen dugula.

Bertaratutako herritarrak (%75a emakumezkoa, eta adinari dagokionean %75a 40-60, %25 >60), gaian interesatuak agertu ziren, eta herri mailan landu beharreko aferatzat zuten herriko elikadura-sistemaren zirkulartasuna.

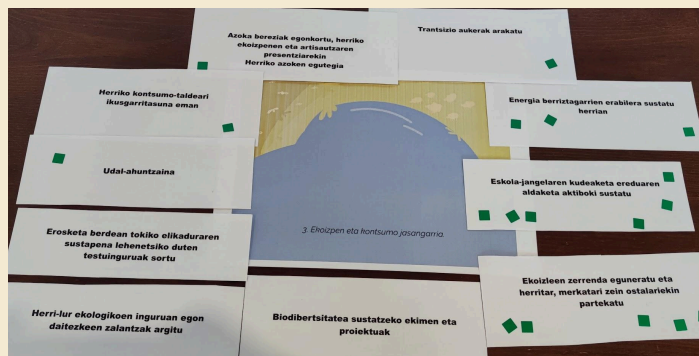
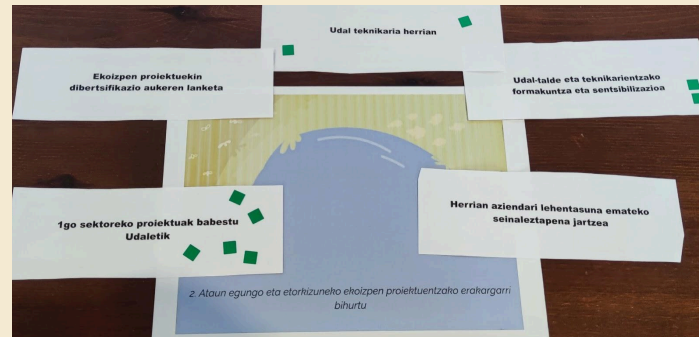
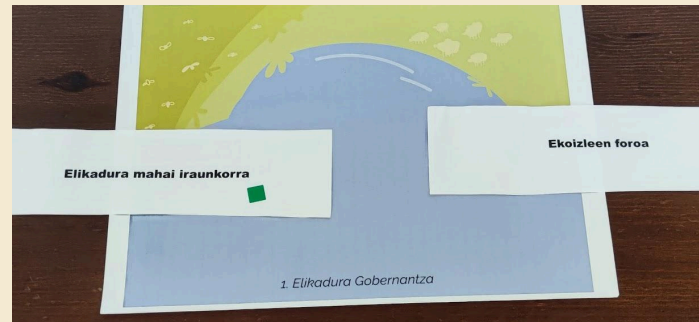

Azterketako ondorioak labur aurkeztu eta sentsibilizazio-ariketa bat burutu zen, jarraian ekintza-plana aurkeztu eta leheneste ariketa batekin amaitzeko.

4 arlotan banatuta aurkeztu ziren ekintza proposamenak (governantza, herria erreleborako erakargarri bihurtzea, ekoizpen eta kontsumo jasangarria, eta sentsibilizazioa). Leheneste ariketatik nabarmen gelditu zen, arlo guztietan eragin beharra dagoela aldi berean, eta lehenetsitako ekimenen artean, ondokoak nabarmendu ziren:

- Eskola jangelaren kudeaketa-ereduaren aldaketa aktiboki sustatzea (6 ptu) (ekoizpen eta kontsumo jasangarriaren alorrean).

- Ekoizleen zerrenda eguneratua herritar, komertzio eta ostalaritzaren esku jartzea (5 ptu) (ekoizpen eta kontsumo jasangarriaren alorrean).
- Eskolan sentsibilizazio programa jarraia lantzea (5 ptu) (sentsibilizazio alorrean).
- 1go sektoretik sortutako proiektuei babesa eskaintzea udaletik (5 ptu) (erreleborako herria erakargarri egitearen alorrean).

<https://gitb.eus/ataun/1760710582874-elikadura-zirkularrari-buruzko-azterketaren-ondorioak-aurkeztu-dizkiete-ataungo-herritarrei>

8. BIBLIOGRAFIA

Ahedo, M. (2020). Tokiko elikadura sistemak eta lurraldearen garapena: Euskal Herriko esperientziak. Eusko Jaurlaritza – Nekazaritza, Arrantza eta Elikagai Politiketako Saila.

Albizu, L., eta Zabala, I. (2018). Elikadura burujabetzaren erronkak Hego Euskal Herrian. Elhuyar Zientzia eta Gizartea.

Diputación Foral de Gipuzkoa – Departamento de Medio Rural. (2022). *Guía práctica para la gestión de subproductos animales no destinados al consumo humano (SANDACH)*.

Ekolurra (2020). Konpostaren bidez lur osasuntsuak sortzen. Euskal Herriko Nekazaritza Ekologikoaren Elkartea.

Ellen MacArthur Foundation (2019). Circular Economy in Cities: Urban Food Systems.

Elosegi, A., & Díez, J. R. (2019). *Ecosistemas rurales y servicios ambientales en Euskadi: de los muladares tradicionales a la gestión ecológica moderna. Economía eta Ingurumena*, 7(3), 89–104.

Ericksen, P. (2008). Conceptualizing food systems for global environmental change research. *Global Environmental Change*, 18(1), 234–245.

European Environment Agency (EEA) (2020). Food in a Green Light: A Systems Approach to Sustainable Food.

Eusko Jaurlaritza (2021). Elikadura jasangarriaren estrategia 2030. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.

Eusko Jaurlaritza (2022). Hondakinen prebentzio eta kudeaketa plana 2030. Ingurumen Jasangarritasun Sailburutza, Vitoria-Gasteiz.

Eusko Jaurlaritza. (2023). *Memoria justificativa del contrato de recogida y transporte de animales muertos en Gipuzkoa*.

FAO (2019). The State of Food and Agriculture: Moving Forward on Food Loss and Waste Reduction.

FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations (2019). The State of Food and Agriculture 2019: Moving forward on food loss and waste reduction. Rome: FAO.

FAO (2020). Local food systems and COVID-19: A review of resilience practices. Rome: FAO.

Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757-768.

Goodman, D., Dupuis, E. M., & Goodman, M. K. (2012). *Alternative Food Networks: Knowledge, Practice, and Politics*. London: Routledge.

Ihobe (2021). Konpostatze gida praktikoa: etxekoa, komunitarioa eta udal mailakoa. Ingurumen Jardunbide Egokien Gida.

IPES-Food (2016). From Uniformity to Diversity: A paradigm shift from industrial agriculture to diversified agroecological systems.

Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232.

Nazio Batuen Ingurumen Programa (UNEP) (2020). Organic Waste Management and Climate Benefits. United Nations Environment Programme.

Renting, H., Marsden, T. K., & Banks, J. (2003). Understanding alternative food networks: Exploring the role of short food supply chains in rural development. *Environment and Planning A*, 35(3), 393–411.

Rockström, J., Edenhofer, O., Gaertner, J., & DeClerck, F. (2020). Planet-proofing the global food system. *Nature Food*, 1(1), 3–5.

Slow Food International (2022). *Local Food Systems and Gastronomy: Building Sustainable Communities*. Bra, Italy: Slow Food Foundation.

WWF (2021). *Future of Food: Localising Sustainable Food Systems*. World Wildlife Fund, Geneva.

Zabaleta, A., eta Otxandio, M. (2019). *Ekoizpen eta kontsumo iraunkorra Euskal Autonomia Erkidegoan: diagnostikoa eta proposamenak*. EHUko Ekonomia eta Enpresa Fakultatea.

Arau eta legeak

Comisión Europea. (2009). *Reglamento (CE) n° 1069/2009 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 21 de octubre de 2009, por el que se establecen las normas sanitarias aplicables a los subproductos animales y los productos derivados no destinados al consumo humano*. Diario Oficial de la Unión Europea, L 300/1.

Comisión Europea. (2011). *Reglamento (UE) n° 142/2011 de la Comisión, de 25 de febrero de 2011, por el que se establecen las disposiciones de aplicación del Reglamento (CE) n° 1069/2009*. Diario Oficial de la Unión Europea, L 54/1.

Gobierno de España. (2003). *Ley 8/2003, de 24 de abril, de Sanidad Animal*. Boletín Oficial del Estado, n° 99.

Gobierno de España. (2012). *Real Decreto 1528/2012, de 8 de noviembre, por el que se establecen las normas aplicables a los subproductos animales y los productos derivados no destinados al consumo humano*. Boletín Oficial del Estado, n° 269.

Gobierno de España. Real Decreto 47/2022, de 18 de enero, sobre protección de las aguas contra la contaminación difusa producida por los nitratos procedentes de fuentes agrarias.

Diputación Foral de Gipuzkoa. (2023). *Pliego de prescripciones técnicas del servicio de recogida y transporte de animales muertos en el Territorio Histórico de Gipuzkoa (Expediente A02/23-SE/N)*. Perfil del contratante. Contratación Pública de Euskadi.

Diputación Foral de Gipuzkoa. (2016). *Pliego de prescripciones técnicas. Servicio de recogida y transporte de animales muertos*. Gipuzkoako Foru Aldundia.

Eusko Jaurlaritza. 50/2025 DEKRETUA, otsailaren 25ekoa, Euskal Autonomia Erkidegoko abeltzaintzako ustategietako arau teknikoak, higieniko-sanitarioak eta ingurumenekoak ezartzen dituenak

Eusko Jaurlaritza. (2015). *Agindua, 2015eko urriaren 27koa, Ingurumen eta Landa Garapeneko sailburuarena, fauna nekrofagoa elikatzeko puntu baimenduei buruzkoa*. Eusko Jaurlaritza.

Espainiako Gobernua. 1051/2022 Errege Dekretua, abenduaren 27koa, nekazaritza lurzoruetako nutrizio jasangarriko araudi markoa ezartzen duena.

9. ERANSKINAK

Ekoizleei eginiko galdetegia:

Elkarrizketa hau 4 alor desberdinetan banatzen da:

- *Nekazal ekoizpena*
- *Komertzializazioa*
- *Giza baliabideak*
- *Politika publikoak*

Arlo bakoitzean, ondoko informazioa ateratzen saiatuko gara galdera ezberdinen bidez.

Nekazal ekoizpena

- Ekoizpen kostu handienak non dauden antzematea: intsumo kimikoen gehiegizko erabilera, intsumoen prezioa, erregaia, eskulana, tarifa elektrikoa, etab.)
- Nola erosten dira intsumoak: banaka edo taldeka, prezioa negoziatzen da? Non erosten dira?
- Ekoizpen-jarduerarekin osagarria den jarduerarik dagoen detektatzea (actividad complementaria)
- Azpiegituren egoera
- Lurzatien egitura (ze lursail erabiltzen dira? Jabetzan? Errentan? Lur komunalik erabiltzen da? Noiz?)
- Instalazioen eta makinaren egoera (Instalaziorik ala makinariarik bada? Jabetzan? Errentan? Inbertsiorik egin beharrik badago?)
- Soberakinak geratzen al dira inbertitzeko? Nola inbertitu edo aurreztu liteke taldean? (Makineria, marka, etab.)
- Ba al dago bertako barietaterik, irudi bereizia du (marka), erregistratuta dago?
- Diru-laguntza eta laguntza publikoekiko mendekotasun maila
- I+G garapen-maila - beste ekoizle batzuekiko lehiakortasuna
- Barietate produktiboak ala monolaborantza lantzen dira? Zergatik?

Komertzializazioa

- Ekoizpena non saltzen den detektatu
- Nork zehazten du erosketaren prezioa?
- Ikuspegi komertziala dago, zein?
- Zuzenean kontrolatzen al dira merkaturatze-kanalak?- Aztertzea zer eginkizun betetzen duten bitartekariak merkaturatzean
- Saltzeko asoziazionismoa existitzen al da?
- Produktuaren ezagutza-maila udalerrian
- Marketin-estrategia komuna, indibiduala, dugu?
- Produktuaren prezioa, ekoizpen-kosten arabera
- Barne-konsumoaren maila
- Tokiko nekazaritzako elikagaien industriarekin harremana detektatzea

Giza baliabideak

- Kudeaketa-, merkaturatze- eta komertzial-lanetako profesionalizazio-maila detektatzea.
- Prestakuntza- edo maila teknikoan gabeziak detektatzea
- Emakumeek eta gazteek nekazaritza-sektorean duten parte-hartzea detektatzea
- Erreleboa
- Nekazariaren batez besteko adina
- Zer pentsatzen dute nekazarien seme-alabek lanbideaz?
- Eskulanaren balorazioa

Politika publikoak

- Administrazioarekin parte hartzeko bideak detektatzea erreklamazio edo proposamenetarako.
- Argindarraren tarifen arazoa agerian uztea
- Bide-sarearen egoera, nork konpontzen dituen.
- Hondakinen kudeaketa, nola kudeatzen diren
- Asoziazionismoa existitzen al da sektoreko arazoak konpontzeko, zeintzuk dira?

Herritarrei eginiko galdetegia, elikadura ohitura zirkularren inguruan:

Adina: __

Generoa: __

Bizilekua (herri/auzoa): __

1. Zure elikadura ohiturei buruz

1.1. Zenbat aldiz jaten duzu barazki edo fruta freskoa astean?

- a) Egunero
- b) 3-5 aldiz astean
- c) 1-2 aldiz astean
- d) Ia inoiz ez

1.2. Haragia zenbat aldiz jaten duzu astean?

- a) Egunero
- b) 3-5 aldiz astean
- c) 1-2 aldiz astean
- d) Ia inoiz ez

1.3. Arraina zenbat aldiz jaten duzu astean?

- a) Egunero
- b) 3-5 aldiz astean
- c) 1-2 aldiz astean
- d) Ia inoiz ez

1.4. Zenbatetan jaten duzu lekalea astean?

- a) Egunero
- b) 2-5 aldiz astean
- c) Astean behin
- d) Gutxiago

1.5 Zenbatetan jaten dituzu produktu prozesatuak (zizka-mizkak, janari lasterra) astean?

- a) Egunero
- b) Astean zenbait aldiz
- c) Astean behin
- d) Gutxitan edo inoiz ez

1.6. Aukeratzen al dituzu tokian tokiko (bertako) elikagaiak?

- a) Bai, ahal dudan guztietan
- b) Batzuetan
- c) Gutxitan
- d) Ez diet kasurik egiten

2. Erosketa-ohiturei buruz

2.1. Ba al duzu baratzarik?

- a) Bai
- b) Ez baino gustatuko litzaidake
- c) Ez eta ez dut interesik

2.2. Ezagutzen dituzu zure inguruko baserritarrak edo tokiko produktuak saltzen dituzten ekoizleak?

- a) Bai, eta erosten diet
- b) Bai, baina ez diet erosten
- c) Ez, ez ditut ezagutzen

2.3. Tokiko azoka, denda txiki edo kontsumo taldeetan parte hartzen duzu?

- a) Bai, maiz
- b) Noizean behin
- c) Ez, baina interesa izango nuke
- d) Ez dut parte hartzen eta ez dut interesa

2.4. Non erosten dituzu batez ere zure elikagaiak? (aukera bat baino gehiago marka ditzakezu)

- ☐ Supermerkatu handia
- ☐ Azoka / Kontsumo taldea
- ☐ Auzoko dendak
- ☐ Online erosketa / Banatzaileak
- ☐ Beste batzuk: _

2.5. Zer maiztasunekin erosten dituzu elikagaiak?

- a) Egunerokoa
- b) Astero
- c) Hamabostean behin
- d) Hilero

2.6. Zein faktore iruditzen zaizkizu garrantzitsuenak elikagaiak non erosi aukeratzean? (aukera bat baino gehiago marka ditzakezu)

- ☐ Prezioa
- ☐ Kalitatea / freskotasuna
- ☐ Produktuen aukera zabala
- ☐ Kokapena / hurbiltasuna
- ☐ Tokiko ekoizpenak sustatzea
- ☐ Beste batzuk: _

2.7. Ba al dakizu nora jo bertako produktuak erosteko?

Bai, noski baietz

Ez

Herrian bertan informazioa gustura hartuko nuke

2.8. Erraztasun handiagoa egongo balitz, bertako produktu gehiago erosiko zenuke?

Bai, noski baietz

Ez, ez dut uste

Beste batzuk_____

2.9. Zergatik uste duzu ez dela bertako produktu gehiago erosten? (bat baino gehiago aukera dezakezu)

☐ Antzeko produktuak baino garestiagoak dira

☐ Ez da erosoia halako produktuak erostea

☐ Kalitate baxuagoa izan ohi dute antzeko produktuek baino

☐ Ez da aukera zabala, edo ez daude produktu asko

☐ Ez daude erraz eskuragarri

☐ Beste batzuk_____

2.10. Ataunen elikagai ekoizle edo baserritar gehiago egotea gustatuko litzazuke?

Bai

Ez

Beste batzuk

2.11. Zergatik uste duzu ez dagoela ekoizle gehiago herrian?

Ez du diru askorik ematen

Bizi baldintza gogorrak dira

Bertako produktua ez da balioan jartzen

Beste batzuk_____

2.12. Ze maiztasunekin erosten dituzu bertako produktuak?

Astean behin baino gehiagotan

Astean behin

Hilean behin edo bitan

Hilean behin baino gutxiago

Inoiz ez

2.13. Ohiko eroslekuetan galdetzen al duzu jakien jatorriari buruz?

a) Bai

b) Ez

c) Batzuetan

2.14. Ohiko eroslekuetan galdetzen al duzu bertako produktu zehatzei buruz?

a) Bai Ze jakiri buruz? _____

b) Ez

c) Batzuetan

3. Elikagai xahuketa (janaria alferrik galtzea) eta materia organikoaren kudeaketa

3.1. Zure etxean elikagaiak botatzen dituzue?

a) Bai, sarritan

- b) Batzuetan
- c) Oso gutxitan
- d) Ia inoiz ez

3.2. Zer egiten duzu elikagaiak alferrik ez galtzeko? (markatu aukera bat edo gehiago)

- ☐ Erosketa planifikatzen dut
- ☐ Soberakinak gordetzen eta erabiltzen ditut
- ☐ Iraungitze datak begiratzen ditut
- ☐ Ez dut neurri berezirik hartzen

3.3. Uste duzu gizarteak kontzientzia handiagoa izan beharko lukeela elikagai xahuketaren inguruan?

- a) Bai, premiazkoa da
- b) Bai, baina ez da lehentasun bat
- c) Ez, beste arazo batzuk garrantzitsuagoak dira
- d) Ez dakit

3.4. Zure etxean hondakin organikoak (janari hondarrak, fruta azalak...) sailkatzen dituzue?

- a) Bai, beti
- b) Batzuetan
- c) Ez, ez dugu sailkatzen
- d) Ez dakit nola egin behar den

3.5. Frakzio organikoa non uzten duzue?

- ☐ Organikoaren edukiontzian
- ☐ Auzo-Konpostagailuan
- ☐ Norbere konpostagailuan
- ☐ Beste bat: _____

Tokiko Elikadura eta Elikagai Xahuketa HORECA eta Saltokientzat

IDENTIFIKAZIO OROKORRA (aukerazkoa)

1. Zer motatako establezimendua da?
 - a) Taberna / kafetegia
 - b) Jatetxea
 - c) Hotel edo landetxea
 - d) Herriko denda (elikagai-denda, okindegi, etab.)
 - e) Beste bat: _____
2. Non dago kokatuta zuen establezimendua?
(Herria / auzoa): _____

TOKIKO ELIKAGAIEN EROSKETA ETA ERABILERA

3. Tokiko ekoizleei erosten diezue zuzenean elikagaiak?
 - a) Bai, maiz
 - b) Bai, noizean behin
 - c) Oso gutxitan
 - d) Ez, inoiz ez
4. Zein motatako tokiko produktuak erabiltzen dituzue (edo saltzen dituzue)? (markatu guztiak)
 - ☐ Barazkiak eta fruta
 - ☐ Esnekiak
 - ☐ Haragia
 - ☐ Ogia eta eratorriak
 - ☐ Kontserbak / marmeladak / bestelako elaboratuak
 - ☐ Beste batzuk: _____
5. Tokiko ze ekoizlerekin harremantzen zarete? Osatu zerrenda.
6. Zein dira tokiko ekoizleei erosteko abantailak? (aukeratu max. 2)
 - ☐ Kalitate hobea
 - ☐ Hurbiltasuna eta garraio gutxiago
 - ☐ Harreman zuzena ekoizleekin
 - ☐ Bezeroen interesa / irudia

- ☐ Prezioa
- ☐ Beste: _____

7. Eta oztopo nagusiak zein dira?
- ☐ Eskaintza txikia edo irregularra
 - ☐ Prezioa
 - ☐ Banaketa logistika / entrega zailtasunak
 - ☐ Ezagutza falta
 - ☐ Beste: _____
8. Kontsumitzaileak ezagutzen ditu tokiko ekoizleak?
- a. Bai
 - b. Ez
 - c. Batzuk
9. Kontsumitzaileak eskatzen ditu tokiko produktuak? Zein?

ELIKAGAI XAHUKETA ETA KUDEAKETA

7. Zuen establezimenduan elikagai soberakinak sortzen dira?
- a) Bai, egunero
 - b) Bai, baina soilik egun batzuetan
 - c) Noizbehinka soilik
 - d) Ez, ia ez da sortzen
8. Zer egiten duzue elikagai soberakinekin?
- ☐ Birziklatu / konpostatu
 - ☐ Dohaintzan eman (Gurutze Gorria, Elikagaien Bankua...)
 - ☐ Langileentzat gordetzen dira
 - ☐ Zabortara botatzen dira
 - ☐ Beste: _____
9. Xahuketa gutxitzeko neurriak hartzen dituzue?
- ☐ Menua planifikatu / eskaintza moldatu
 - ☐ Erosketak hobeto neurtu
 - ☐ Porzioak egokitu
 - ☐ Soberakinak berrerabili (sukaldaritzan)
 - ☐ Ez dugu neurri berezirik hartzen
 - ☐ Beste: _____

IRITZIA ETA PRESTUTASUNA

10. Uste duzue tokiko produktuen erabilera indartzeko laguntza beharko zenuketen?
- a) Bai, formakuntza

- b) Bai, informazioa eta kontaktuak
- c) Bai, laguntza ekonomikoa / logistika
- d) Ez dugu behar
- e) Ez dakit

11. Prest egongo zinatekete tokiko ekoizleekin harreman estuagoa izateko?

- a) Bai, interesa handia dugu
- b) Bai, baina baldintza jakin batzuekin
- c) Ez, ez dugu interesik edo beharrik

Azken iruzkinak (aukerazkoa)

13. Beste iradokizun, ohar edo ekarpenik?